

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

YATILI İLKÖĞRETİM BÖLGE OKULLARINDAKİ
ÖĞRENCİLERİN BENLİK ALGILARININ BAZI DEĞİŞKENLERE
GÖRE İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

146363

DANIŞMAN

Yard. Doç. Dr. Bahadır KÖKSALAN

HAZIRLAYAN

Yücel YILDIRIM

ELAZIĞ 2004

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

YATILI İLKÖĞRETİM BÖLGE OKULLARINDAKİ ÖĞRENCİLERİN
BENLİK ALGILARININ BAZI DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez ...../...../..... tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/ oy
çokluğu ile kabul edilmiştir.

Danışman

Yardımcı Doç. Dr. Bahadır KÖKTAŞ

Üye

Prof. Dr. Uğur ÇENİK

Üye

Prof. Dr. M. Cemalettin ÇOPUR
SOPURBOĞAZ

Yukarıdaki Jüri üyelerinin İmzaları Tasdik Olunur.

.....

Enstitü Müdür/Yrd.

ÖZET

Yüksek Lisans

YATILI İLKÖĞRETİM BÖLGE OKULLARINDAKİ ÖĞRENCİLERİN BENLİK ALGILARININ BAZI DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

Yücel YILDIRIM

Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Psikoloji Anabilim Dalı

2004, Page: 70

Bu araştırma, yatılı okul yaşantısıyla, öğrencilerin benlik algısı arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla planlanmıştır. Bu amaçla, araştırma Elazığ il merkezinde bulunan Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda okuyan 53 sekizinci sınıf öğrencisiyle, ilçelerinde bulunan Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında okuyan 49 sekizinci sınıf öğrencisi üzerinde betimsel ve tanımlayıcı olarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırma kapsamında benlik algısı üzerinde etkili olan bazı değişkenleri belirlemek için bir değişken ölçümü testi hazırlanmıştır. Öğrencilerin benlik algılarını ölçmek için Offer Benlik İmgesi Envanteri (OSIQ-99) kullanılmıştır.

Araştırmacı tarafından uygulanan anketten elde edilen verilerin analizinde yüzde, aritmetik ortalama, veri türüne göre varyans analizi, t testi uygulanmıştır. Değişkenler arasındaki farkın (f puanı) anlamlı olduğu durumlarda farkın kaynağını belirlemek amacıyla Tukey HSD testi kullanılmıştır.

Araştırma bulgularına göre merkez YİBO öğrencileri ile ilçelerdeki öğrenciler arasında aile ilişkileri, cinsel tutumlar ve bireysel değerler alt ölçeğinde anlamlı farklılıklar gözlenmiştir. Cinsiyete göre ise cinsel tutumlar ve baş etme gücü alt ölçeğinde anlamlı farklılıklar gözlenmiştir. Ayrıca benlik imgesi ile iletişim olanakları ve arkadaşlık ilişkileri arasında anlamlı ilişkiler gözlenmiştir. Katılımcıların görüşleri olumsuzla doğru gittikçe, öğrencilerin aldığı puanların yükseldiği ve dolayısıyla düşük benlik algısının oluştuğu gözlemlenmiştir.

Bu sonuçlar ışığında, yatılı okul yaşantısının çeşitli aktivitelerle zenginleştirilerek, öğrencilerin sosyal ve psikolojik gelişimlerinin desteklenmesi gerektiği önerilmiştir. Yatılı okul eğitiminin farklı bir bakış açısıyla değerlendirilmesi ve öğrencilerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yeni düzenlemelerin yapılması ayrıca önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Benlik, Benlik Algısı, Benlik İmgesi, Yatılı İlköğretim Bölge Okulu.

ABSTRACT

Master Thesis

INVESTIGATING SELF-IMAGES OF BOARDING ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS ACCORDING TO SOME VARIABLES

Yücel YILDIRIM

The University of Firat

Social Sciences Institute

Main Science Branch of Psychology

2004, Page 70

This study was planned to determine the relationship between boarding school life and self-image of students for that aim 53 eighth grade students of boarding elementary school in Elazığ city center and 49 eight grade students in towns of Elazığ.

A variable Measurement test was developed to determine same variables which have effects on self-image. Offer Self-Image Inventory (OSIQ-99) was used to measure the self-image of the students.

Frequency, mean score, variance analysis and test were used to analyze the data Turkey HSD test was used to determine the source of the difference when the difference between variables was significant.

According to the data obtained from the study statistically significant differences were observed between the views of the students studying at Boarding Elementary Schools in the subscales of family relations, sexual attitudes and individual values. Significant differences were observed in sexual attitudes and the power of overcoming the problems. It was also seen that there are significant differences between the views of the students on self-image, communication and friendship relations. As the views of the participants were negative, it was seen that their scores were increased. This shows that the students have low self-image.

According to the results of the study, it is proposed that the life in Boarding Elementary School should be enriched by different activities and the social and psychological developments of the students should be supported The Boarding Elementary School, should be evaluated from a different point of view and new regulations should be done according needs of the students.

Key Words: Self, Self-Image, Boarding Elementary School

ÖNSÖZ

Bireyler arası etkileşim ve iletişimin giderek önem kazandığı günümüzde, bireylerin kendilerini tanımaları ve anlamaları oldukça önemli bir olgudur. Özellikle eğitimin getirdiği güçlüklerin yanı sıra hızlı sosyal ve bilişsel gelişim dönemleri yaşayan öğrenciler için bu olgu daha da önemlidir. Bir yandan eğitim sürecinin getirdiği sorumlulukları taşırken bir yandan da toplumun onlara yüklediği kimlikleri yaşamaya çalışmaktadırlar. Ve tam da bu karmaşa içerisinde kişiliğin dinamik merkezi olan benlik

Bireylerin olumlu kişilik yapısına ulaşmada anahtar bir yapı olan benlik yapısı oluşmaktadır. kavramı, günümüzde eğitimciler için önemli bir araştırma konusu haline gelmiştir. Artık iyi bir öğretimin yanı sıra olumlu ve kendisiyle barışık benlik tasarımları geliştiren bireyler de yetiştirmek gerekmektedir. Olumlu benlik tasarımları geliştirmek, bu süreci etkileyen faktörleri ve değişkenleri iyi bilmeye bağlıdır.

Bu gerçeklerden hareketle, bu çalışmada, yatılı okul öğrencilerinin benlik algısı düzeyleri ortaya konulmuş ve benlik algısı düzeylerini etkileyen çeşitli faktörler karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Yatılı okul yaşantısının öğrencilerin benlik algıları üzerinde etkileri olduğu yönünde önemli bulgular elde edilmiştir. Bu bulgular ışığında, yatılı okul öğrencilerinin yeterli rehberlik faaliyetleri ve psikolojik danışma çalışmalarısıyla daha olumlu benlik algılarına sahip olabilecekleri umulmaktadır.

Araştırmanın gerçekleşmesi sürecinde planlama, öneri hazırlama ve araştırma raporunun hazırlanmasına kadar her aşamada engin fikirlerini esirgemeyen, geliştirici rehberliği ile çalışmalarına bilimsel yönde katkıda bulunan, tez danışmanım, kıymetli hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. Bahadır KÖKSALAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmanın başından sonuna kadar beni sabır ve anlayışla karşılayan, bana çalışmam için her türlü ortamı hazırlayan eşime, yorgun anlarımda benimle oynayıp güzel gülcüklerini benden esirgemeyen kızım Eylül ve oğlum Emir'e ayrıca teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET

SUMMARY

İÇİNDEKİLER.....	III
TABLolar LİSTESİ.....	V
ÖNSÖZ.....	VIII

BÖLÜM I

I. GİRİŞ.....	1
I.1. Problem Durumu.....	2
I.2 Amaç.....	3
I.3 Araştırmanın Önemi.....	3
I.4 Sayıtlar.....	4
I.5 Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4
I.6 Temel Kavramların Tanımlanması.....	4

BÖLÜM II

2. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR.....	7
2.1 Benlik ve Benlik Algısı ile İlgili Açıklamalar.....	7
2.2 Benliğin Gelişimi.....	15
2.3 Benlik Gelişimini Etkileyen Faktörler.....	18
2.4 Benliğin İşlevleri.....	22
2.5 Benlik Algısı ile İlgili Yapılan Araştırmalar.....	24

BÖLÜM III

3. YÖNTEM.....	29
3.1 Araştırmanın Modeli.....	29
3.2 Evren ve Örneklem.....	29

3.3 Bilgi Toplama Araçları	29
3.3.1 Offer Benlik İmgesi Envanteri	29
3.3.2 Değişken Ölçümü Formu	32
3.4 Bilgilerin Toplanması.....	32
3.5 Bilgilerin Çözümü ve Yorumlanması	32

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	34
4.1. Grupların Cinsiyet Özelliklerine ait Bulgular	34
4.2. Öğrencilerin Okuduğu Okulların Bulunduğu Yere Göre Dağılımı.....	34
4.3. Cinsiyete Göre Offer Benlik İmgesi Puanlarıyla İlgili Bulgular.....	35
4.4. Okulun Bulunduğu Yere Göre Öğrencilerin Offer Benlik İmgesi Puanlarıyla İlgili Bulgular	35
4.5. Offer Benlik İmgesi Alt Ölçekleriyle İlgili Bulgular	36
4.6. Benlik İmgesi Puanlarıyla Değişkenler Arası İlişkilere Ait Bulgular	48

BÖLÜM V

5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	53
KAYNAKÇA.....	58
EKLER	63
EK-1	63
OFFER BENLİK İMGESİ ÖLÇEĞİ.....	63
EK-2	69
DEĞİŞKEN ÖLÇÜMÜ TESTİ.....	69

TABLolarIN LİSTESİ

Tablo 1- Araştırma Kapsamındaki Öğrencilere ait Cinsiyet Dağılımı.....	34
Tablo 2- Öğrencilerin Okullara Göre Dağılımı.....	34
Tablo3. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Sayısal Dağılımı, Offer Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-Testi Sonucu	35
Tablo4. Öğrencilerin okuduğu okulun bulunduğu yere göre dağılımı, Offer Benlik İmgesi puanlarının ortalaması, Standart sapması ve t-testi sonucu.....	35
Tablo 5- Okulun Bulunduğu Yere Göre Aile İlişkileri Alt Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Testi Sonuçları	36
Tablo 6- Okulun bulunduğu yere göre Dürtü Kontrolü Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları	37
Tablo 7- Okulun bulunduğu yere göre Cinsel Tutumlar Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları	37
Tablo 8- Okulun bulunduğu yere göre Çevre Uyumu Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları	38
Tablo 9- Okulun bulunduğu yere göre Beden İmgesi Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları	38
Tablo 10- Okulun bulunduğu yere göre Duygu Düzeyi Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları	39
Tablo 11- Okulun bulunduğu yere göre Baş etme Gücü Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları.....	39
Tablo 12- Okulun bulunduğu yere göre Meslek ve Eğitim Hedefleri Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları	40
Tablo 13- Okulun bulunduğu yere göre Sosyal İlişkiler Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları.....	40
Tablo 14- Okulun bulunduğu yere göre Ruh Sağlığı Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları.....	41
Tablo 15- Okulun bulunduğu yere göre Bireysel Değerler Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları.....	41

Tablo 16- Cinsiyete göre Aile İlişkileri Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları	42
Tablo 17- Cinsiyete göre Dürtü Kontrolü Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları	42
Tablo 18- Cinsiyete göre Cinsel Tutumlar Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları	43
Tablo 19- Cinsiyete göre Çevre Uyumu Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları	44
Tablo 20- Cinsiyete göre Beden İmgesi Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları	44
Tablo 21- Cinsiyete göre Duygu Düzeyi Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları	45
Tablo 22- Cinsiyete göre Baş etme Gücü Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları	45
Tablo 23- Cinsiyete göre Meslek ve Eğitim Hedefleri Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları	46
Tablo 24- Cinsiyete göre Sosyal İlişkiler Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları	46
Tablo 25- Cinsiyete göre Ruh Sağlığı Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları	47
Tablo 26- Cinsiyete göre Bireysel Değerler Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları	47
Tablo 27- Öğrencilerin Algıladıkları Başarı Düzeylerine Göre Sayısal Dağılımı, Benlik İmgesi Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri	48
Tablo 28- Öğrencilerin Algıladıkları Arkadaşlık Düzeylerine Göre Sayısal Dağılımı, Benlik İmgesi Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri	49
Tablo 29- Öğrencilerin Sorunlarıyla İlgilenilme Düzeylerine Göre Sayısal Dağılımı, Benlik İmgesi Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri	49
Tablo 30- Öğrencilerin Velilerince Ziyaret Edilme Sıklığına Göre Sayısal	50

Tablo 31- Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Sayısal Dağılımı, Benlik İmgesi Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri	50
Tablo 32- Öğrencilerin Öğretmenleriyle İletişim Düzeylerine Göre Sayısal Dağılımı, Benlik İmgesi Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri	51
Tablo 33- Öğrencilerin Algıladıkları Öğretmen Tutumlarına Göre Sayısal Dağılımı, Benlik İmgesi Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri	52

BÖLÜM I

I. GİRİŞ

Psikoloji bilimi içerisinde kendine has bir yeri olan benlik kavramı, giderek artan sayıda araştırmaya konu olmaktadır. Benliğin bu kadar ilgi çekmesi bu kavramın karmaşıklığından ve birçok davranışı etkilemesinden ileri gelmektedir. Bu araştırmada benliğin boyutlarından biri olan benlik algısı incelenecektir.

Hızla gelişen teknolojiye paralel olarak insanlar arası iletişim ağının giderek karmaşıklaşması, günümüz insanların eğitime olan ihtiyacını artırdığı gibi, örgün eğitimin temelini oluşturan öğretim ve yönetim etkinliklerinin yanı sıra öğrencinin bütün yönleri ile en uygun bir düzeyde gelişmesini sağlamak üzere öğrenciye dönük çeşitli hizmetlerin yerine getirilmesini de öngörmektedir (Kepçeoğlu, 1986: 25-26).

Çocukluk ve gençlik yıllarındaki deneyimler ve yaşantılar tarafından oluşan benlik, bu dönemi kapsayan eğitim ve öğretim faaliyetleriyle doğrudan ilişkilidir.

Son yıllarda toplum ve bireyin fonksiyonlarının karmaşıklaşması eğitim hizmetlerinin tam anlamıyla yerine getirilmesini güçleştirmektedir. Toplumsal ve mesleki kimliklerini kazanma hazırlıkları içinde olan çocuklar, hızlı gelişimleri sonucu uyum zorlukları ile karşı karşıyadırlar. Çocuklar ancak yapıcı, geliştirici ve düzeltici eğitim çabalarıyla bu zorlukların üstesinden gelebilirler. Bu amaçla eğitimde öğrenci kişilik hizmetlerinin verilmesi çağdaş eğitim anlayışının bir gereğidir. Ancak böyle bir eğitim anlayışıyla yetişen çocuk, çevresini sağlıklı bir gözle değerlendirecek ve olumlu bir benlik geliştirecektir (Ersanlı, 1988: 2).

Bu bağlamda artık günümüzde bir takım akademik becerilerin çocuklara kazandırılmasından daha çok öğrencilerin birtakım duygusal ve bilişsel ihtiyaçları göz önüne alınarak üretilen eğitim programları önemli hale gelmiştir.

Kendini ve duygularını nasıl ifade edeceğini, nasıl dinleyip anlayabileceğini, zor durumlarla nasıl başa çıkabileceğini öğrenen bir çocuk, kendisinden beklenen akademik becerileri daha rahat geliştirebilecektir (Akkök, 1996: 5).

Bu anlamda benlik kavramı kritik bir eşikte durmaktadır. Kişinin davranışlarını ve psikolojik durumuyla birlikte çeşitli akademik becerilerini etkileyen benlik kavramı farklı yaklaşımlar çerçevesinde incelenmiştir.

Bireyin kendisi ve çevresiyle ilgili algılarından oluşan benlik kavramı, kişiliğin oluşmasında büyük etkiye sahiptir. Hatta bazı araştırmacılar benliği, kişilik kavramının yerine kullanmışlardır. Ancak genel olarak benlik kavramı kişiliğin dinamik merkezi ve kişiliğin oluşmasında etkili bir yapı, ayrı bir kavram olarak kullanılmıştır.

Kişilik ve benlik arasındaki bu ayırmadan ileride bahsedilecektir. Genel olarak benlik kavramı, bir yandan bireyin kendisini nasıl algıladığı, kendisi hakkında ne düşündüğü, kendisini nasıl değerlendirdiği ve kendini nasıl savunduğu, diğer yandan da kendini başkalarının değerlendirmeye biçimi yani, kendisi ile ilgili tüm algılarının örgütlenmiş biçimi olarak ifade edilebilir (Ersanlı, 1996.12).

Bireydeki benlik yapısı oluşurken birçok değişken bunu etkiler. Sosyal yapı, ekonomik durum, aile yapısı, eğitim-öğretim ortamları, iletişim süreçleri, cinsiyet özellikleri, arkadaş ilişkileri, anne baba tutumları bu değişkenlerden bazılarıdır (Kılıççı, 1992).

Bu değişkenlerin benlik üzerindeki etkileri ileriki bölümlerde tartışılacaktır. Ancak şu söylenebilir ki benlik, kişinin dış dünya ve kendisiyle kurduğu bağlarda çift yönlü bir ayna (yansıtıcı) vazifesi görmektedir. Birey kendini olumlu algılıyorsa olumlu davranış kalıpları geliştirecektir. Olumlu davranış kalıpları, bireyin kendisini daha iyi algılamasına yol açacaktır.

I.I. Problem Durumu

Bu araştırmada, yatılı ilköğretim bölge okullarında okuyan sekizinci sınıf öğrencilerinin benlik algısı düzeyleri ortaya konulmakta ve benlik algısı düzeylerini etkileyebilen çeşitli değişkenler karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

Yukarıdaki problemin incelenmesi amacıyla araştırmada şu sorulara cevap aranacaktır.

- 1- Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında okuyan öğrencilerin kendileriyle ilgili algıladıkları başarı düzeyi ile benlik algısı arasındaki ilişki nedir?
- 2- Bu Okullarda okuyan öğrencilerin algıladıkları arkadaşlık ilişkilerinin benlik algısıyla ilişkisi nedir?
- 3- Bu Okullarda okuyan öğrencilerin öğretmenleriyle iletişim olanaklarının benlik algısıyla ilişkisi nedir?

4- Yatılı ilköğretim Bölge Okullarında okuyan öğrencilerin Sorunlarıyla ilgilenilme düzeyleriyle benlik algısı arasında bir ilişki var mıdır?

5- Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında okuyan öğrencilerin velilerince ziyaret edilme sıklığı ile benlik algıları arasında bir ilişki var mıdır?

6- Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında okuyan öğrencilerin sahip oldukları kardeş sayısı ile benlik algıları arasında ki ilişki nedir?

7- Öğrencilerin algıladıkları öğretmen tutumları ile benlik algısı arasındaki ilişkinin boyutu nedir?

8- İl merkezinde ki yatılı okul yaşantısı ile ilçelerde ki yatılı okul yaşantısının benlik algısı üzerinde bir etkisi var mıdır?

9- Benlik algısı ile cinsiyet arasında bir ilişki var mıdır?

1.2 Amaç

Bu araştırmanın temel amacı Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında okuyan sekizinci sınıf öğrencilerinin, benlik algıları ile bazı değişkenler arasında ilişki olup olmadığını ortaya koymaktır.

Son yıllarda kişiliği etkileyen güçlü bir faktör olan benlik kavramı, davranış bilimcileri tarafından büyük bir ilgi ile incelenmeye başlanmıştır. Özellikle kendine has kuralları ve yaşam biçimi olan yatılı okul yaşantısı ile benlik algısı arasındaki ilişkinin hangi değişkenlere bağlı olduğu ortaya konulmak istenmiştir.

1.3 Araştırmanın Önemi

Değişen eğitim olanakları ve eğitimde psikolojik hizmetlerin giderek önem kazanması, özellikle yatılı bölge okullarındaki öğrencileri etkilemektedir. Bu okullarda eğitimin yanı sıra öğretmenler ve öğrenciler arasında zorunlu olarak oluşan sosyal ortam, öğrencilerin gelişim düzeyleri üzerinde etkili olmaktadır.

Gelecek kaygısı ve okul yaşantısı ile ilgili problemler yatılı okul yaşantısıyla ilgili başta gelen özelliklerdir. Bu öğrencilerin kısıtlı imkanlara sahip ailelerden gelmesi ve bir üst öğrenime gitme konusunda ailelerinin gerekli çabayı göstermesinden emin olamamaları buna sebep olarak gösterilebilir.

Bu durum bu okullarda eğitim gören öğrencilerin benlik algılarında ve buna bağlı olarak kişilik oluşumunda oldukça kritik bir sürecin varlığını göstermektedir. Bu okullarda okuyan öğrencilerin benlik algılarının düzeyi ve hangi değişkenlere bağlı olarak farklılaştığının belirlenmesi, bu okullarda uygulanan eğitime ve rehberlik faaliyetlerine bazı katkılar yapacağı umulmaktadır.

Bu bağlamda yatılı okul yaşantısıyla birlikte oluşan eğitim-öğretim ortamlarının öğrenciler üzerinde yarattığı olumlu yada olumsuz değişikliklerin hangi değişkenlere bağlı olduğunun belirlenmesi önem kazanmaktadır.

I.4 Sayıtlar

1 Araştırmada evrenden seçilen örneklem grubu evreni temsil edecektir.

2 Araştırmada kullanılacak veri toplama aracı, araştırmanın amacına ilişkin bilgileri sağlayacak biçimdedir.

3 Veri toplama aracı geçerli ve güvenlidir.

I.5 Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Bu araştırma 2002–2003 eğitim öğretim yılında Elazığ iline bağlı ilçelerdeki yatılı ilköğretim bölge okullarında okuyan sekizinci sınıf öğrencileriyle sınırlıdır.

2. Bağımsız değişken olan ve öğrencilerin benlik algılarını etkileyen değişkenleri ölçen “Değişken Ölçümü Testi” ile bağımlı değişken olan ve öğrencilerin benlik algılarını ölçen “Offer Benlik İmgesi ölçeğinin” benlik imgesi arasındaki ilişki ile sınırlıdır.

I.6 Temel Kavramların Tanımlanması

Yatılı İlköğretim Bölge Okulları: Okulu bulunmayan yerleşim birimlerinde ilköğretim çağındaki çocuklara eğitim-öğretim vermek, çevrenin eğitim, kültür ve sosyal etkinliklerine katkıda bulunmak amacıyla kurulmuş ilköğretim kurumlarıdır (M. E. B. İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. Madde: 6).

Genelde Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu'nun zorlu çevresel şartlarından dolayı yaygın olarak bulunan bu okullarda, sekiz yıllık temel eğitim kapsamında parasız yatılı bir eğitim sürdürülmektedir. Bu okullara öğrenci alınırken herhangi bir sınav yapılmamaktadır.

Daha çok kent merkezlerine uzak olan öğrencilerin kabul edildiği bu okullarda tam gün öğretim sürdürülmektedir. Öğrenciler genel olarak maddi yönden yoksun aile çocuklarından oluşmaktadır. Öğrenci aileleri de genel olarak eğitimsizdirler.

Benlik: Bireyin kendini algılamasına ve değerlendirmesine ilişkin görüşlere denir. Kişinin kim ' olduğu konusundaki düşüncelerinin ve kendi hakkındaki değerlendirmelerinin tümüdür (Kulaksızoğlu, 2001: 113).

Benlik Algısı: Çocuk büyüdükçe çevreden çok sayıda mesaj almaya başlar. Davranışları büyükleri tarafından değerlendirilmeye başlanır. Çocuk bu değerlendirmelere dayanarak kendisi hakkında bazı yargılara ulaşır. Ebeveynler tarafından çocuklar hakkında olumlu yada olumsuz bazı mesajlar gelir. Böylece çocuk çevrede duydukları sözler yoluyla kendisiyle ilgili bir resim, bir imaj oluşturmaya başlar. İşte kişinin kendisi hakkındaki bu kanıya benlik algısı adı verilir.

Benlik saygısı: Bireyin benliğini beğenme derecesidir. Benlik saygısı, benliğin duygusal yanıdır (Kulaksızoğlu, 2001: 115).

Benlik değeri: Benliğin duygusal ve değerlendirilebilir boyutudur. Bir ergen kendisini sadece bir öğrenci olarak algılamaz, aynı zamanda iyi bir öğrenci olarak da algılar veya iyi bir öğrenci olmadığından üzüntü duyabilir. Bunlar ergenin benlik değeri hakkında değerlendirilebilir yargılardır (Kulaksızoğlu, 2001: 115).

Gerçek Benlik: Kişinin "ben neyim?, ne yapabilirim? Şeklinde sorulan cevapların oluşturduğu benliğe gerçek benlik denir (Ersanlı,1996: 8).

İdeal Benlik: Kişinin ne yapmak istediği, ne olmak istediği ve gelecekte hayattan ne beklediği sorularına verilen cevapların oluşturduğu benliğe denir (Ersanlı, 1996: 8).

Benlik Tasarımı: Kişinin kendi benliğini algılayış ve kavrayış düzeyidir (Yörüköğlu, 1986: 89).

Başarı Düzeyleri: Öğrencilerin kendileriyle ilgili algıladıkları akademik başarı düzeyini tanımlar.

İletişim Olanakları: Öğrencilerin okuldaki öğretmenlerle iletişimin biçimini ve olanaklarını tanımlar.

Öğrencilerin Algıladığı Tutum ve Davranışlar: Öğretmenlerin öğrencilere karşı olumlu ya da olumsuz bir biçimde bulunduğu tepkileri içermektedir. Öğretmenlerin öğrencilere karşı tutumları baskıcı, sevecen ve ilgisiz tutum olmak üzere üç grup altında toplanmıştır. Baskıcı tutum; öğretmenlerin öğrencilerin davranışlarını kısıtlayıcı ve denetleyici bir şekilde davranmasını tanımlamaktadır. Sevecen tutum; öğretmenlerin, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını kısıtlamadan ilgi ve sevgiyle karşıladıkları bir davranış biçimini tanımlamaktadır. İlgisiz tutum; öğretmenlerin, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına duyarsız kalmalarını ve onları ciddiye almamalarını tanımlamaktadır.

BÖLÜM II

2. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, araştırmaya konu olan benlik algısı ile ilgili kuramsal ve kavramsal açıklamalar ülkemizde ve yurt dışında yapılan yayın ve araştırmaların bir özeti sunulmuştur.

2.1 Benlik ve Benlik Algısı ile İlgili Açıklamalar

Bilimsel gelenek içinde, insanın kendini ve davranışlarını anlamaya çalışması psikolojiyi doğurmuştur. İnsanın bu çabası yüzyılın başında başlamış ancak hızlı bir ilerleme kaydetmiştir.

Psikoloji bilimi içerisinde önemli bir yeri olan benlik kavramı, son yıllarda artan sayıda araştırmaya konu olmuştur. Birçok davranışı etkilemesi ve oldukça karmaşık boyutlarının olması kavrama olan ilgiyi giderek artırmaktadır.

Tüm diğer psikolojik kavramların ortak sorunu olarak benlik yaklaşım kavramlarının çoğu açık-seçik ve kesin değildir. Ayrıca bu kavramların deneysel olarak araştırılmaları da zordur (Cüceloğlu, 1993: 427).

Genel olarak benlikle ilgili yaklaşımlar üç başlık altında toplanmaktadır.

a) İyimser Yaklaşımlar: Benlik kuramlarının en belirgin özelliklerinden biri, insan doğasına iyimser bir bakıştır. Freud, insanı iç dürtülerinin elinde sürekli itilen bir varlık, öğrenme psikologları ise çevresel koşulların tutsağı olarak görür. Buna karşılık benlik kuramcıları, insan doğasının sürekli mutluluk aradığına, insanın kendisi ve doğasıyla uyum içinde yaşamak için bilinçli olarak seçimler yaptığını inanır. Yaşamdan doyum sağlamanın insanın içinde doğuştan varolduğuna inanırlar (Cüceloğlu, 1993: 427-428).

b) Mekanik Olmayan Yaklaşımlar: Gerek Freud'un, gerekse öğrenme kuramlarının insana yaklaşımı oldukça mekaniktir. Freud'un yaklaşımında iç güçlerin (id, ego ve süperego) arasındaki çatışma bireyin davranışını ve psikolojik dünyasını oluşturur. Yani mekanik süreç ve güçler insan davranışını belirler. Benlik kuramı ise bireyin, yaşamını doyumluluğa ulaştırma yönünde sürekli seçim yaptığını savunur. Bireyin kendi kaderi üzerinde karar verme gücü ve yetkinliği vardır.

c) **Şimdi-ve-Burada Yaklaşımı:** Benlik kuramcıları, kişinin başından geçmiş daha önceki olaylara önem vermez ve çocuklukta olan hadiselerin yetişkin bireyin davranışlarını belirlediğini kabul etmez. Onların önem verdiği kişinin şu anda kendisini ve çevresini nasıl algıladığı ve seçimlerini nasıl yaptığıdır. Geçmişe değil şimdiiye önem verirler.

Tüm benlik yaklaşımları incelendiğinde insancıl bir yönün olduğu görülmektedir. Yani benlik kuramcıları genelde insanın kendi seçimlerine ve edimlerine değer vermekte ve insanın irade sahibi bir varlık olduğunu vurgulamaktadırlar.

Benlik yaklaşımlarının ortak özelliklerinin vurgulanmasından sonra şimdi bazı kuramcıların farklı benlik yaklaşımları incelenecektir.

Köknel, kişinin kendisiyle ilgili kanaatlerinin benliği oluşturduğunu belirterek benliğin, bireyin kendini tanıma ve değerlendirme biçimi olduğunu belirtmektedir (Köknel, 1984).

Baymur ise benliği, bireyi diğer nesnelere ayıran fiziksel ve ruhsal bütünlük olarak açıklamıştır (Baymur, 1985: 50).

Jersild benliği, bireyin kendini kavraması, kim ve ne olduğu, bir insan olarak nitelikleri, yetenekleri, sorumlulukları, amaçları ve bilinçli olarak elde ettiği değerleri olarak açıklamıştır (Jersild, 1978: 178).

Baymur, kendilik görünümü ve kendilik tasarımı kavramlarını tanımlayarak bunların ego "benlik" ile arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Ona göre, "Benlik kendisiyle ilgili iki metapsikolojik bölüm yaratır; " Kendilik görünümü" ve "Kendilik Tasarımı". Kendilik görünümü ego tarafından yaratılır. Bu, herhangi bir zamanda, herhangi bir durumda bireyin kendine ait olan görünümüdür. Yani ego, algılardan, duygulardan, düşüncelerden ve motor davranışlardan faydalanarak ve dolaylı yolla yani bedensel ve ruhsal, kendini bir nesne gibi sezerek, o andaki kendilik görünümünü yaratmaktadır. Bu görüntü bilinçli ya da bilinçdışı olabildiği gibi gerçeğe uygun yada aykırı olabilir.

Kendilik tasarımı da ego tarafından yaratılır. Egonun zaman içinde oluşturduğu bütün gerçeğe uygun olan ve olmayan kendilik görünümünün düzenli bir biçimde bir araya gelmesiyle tasarımlar ortaya çıkmaktadır. O halde kendilik tasarımları, tüm

bedensel durumları bilinçli ve bilinçdışı tüm içgüdüsel ve duygusal tepkileri içine almaktadır” (Baymur, 1985: 51).

Bu durumda kendilik görünümü şu anda kendimize bakış açımızı tanımlarken kendilik tasarımları geçmişte ve gelecekte ne hissettiğimiz yada ne olacağımızla ilgili mantıklı ve mantık dışı tüm istemlerimizi karşılamaktadır.

Yine Baymur’a göre benlik, kendi kişiliğimize ilişkin kanılarımız ve kendi kendimizi görüş tarzımızdan oluşur. Bu bakımdan benlik, kişiliğin öznel yanı olarak tanımlanabilir. Genel olarak ben neyim, ben ne yapabilirim, benim için neler değerlidir ve hayatta ne istiyorum sorularının cevabından oluşur.

Baymur, bu bağlamda birinci ve ikinci soruların cevabının gerçek benliği, üç ve dördüncü soruların cevabının ideal benliği oluşturduğunu belirtmektedir (Baymur, 1985: 52).

Benlik kavramını bir dizi zihinsel şemaya benzeten araştırmacılar da vardır. Bu genel şemanın konusu kişinin kendisidir. Bu yüzden de, bu şemalar sadece bilgiyle değil, duygularla da yakından ilişkilidir. Benlik şemaları, kişinin çevresiyle etkileşimini, kendine yönelik değerlendirmeleri nasıl işlemden geçireceğini belirleyen, geleceğe yönelik beklentilerini, planlarını etkileyen zihinsel örüntüler gibi görülebilirler (Şahin, 2001: 7).

Piaget benlik kavramı ile kişilik kavramı arasındaki farklılığa dikkat çekmekte ve benliği bir gelişim disiplini içerisinde ele almaktadır. Piaget’e göre ben, doğrudan olmasa bile göreceli olarak ilkel bir veridir, asıl etkinliğin merkezidir ve bilinçli yada bilinçsiz kendi benmerkezciliğiyle açık açık belirginleşir. Kişilik ise tersine ben’in herhangi bir disipline boyun eğmesidir. Bu disiplin kişilik tarafından seçilen ve yönetilen bir sistemdir.

Piaget’in bu ayrımı klasik psikanalizdeki ilkel dürtüler tarafından oluşan benin, ego’nun ve toplumsal kültürün uzlaştırıcı baskısı sonucu çözümlenmesi ve uyum sürecine girmesi yaklaşımına benzemektedir.

Yukarıda bahsedilen kişilik-ben ayrımı belirgin bir şekilde Piaget’te görülmektedir. O, kişiliğin bir toplumsal ürün olma iddiasına şiddetle karşı çıkar. O’na göre kişilik bireyde bir yaşam programının oluşmaya başlamasından itibaren vardır.

Çocukluğun sonunda, kuralların ve değerlerin özerk örgütlenmesiyle, bir kendini ayarlama süreci başlar. İlkel bir aygıt olan ben, kişiliğin yönetimine girer ve bir sistem içerisinde gelişimini sürdürür (Portakal, 2000:89-90).

James, benliği “bilen benlik” ve “bilinen benlik” olarak iki boyutta incelemiştir. Psikolojinin konusunun da “bilinen benlik” olması gerektiğini belirtmiştir. Çünkü bilen benlik özne, bilinen benlik ise nesnedir. Konular ve veriler bilginin nesnesi olduğu için Psikoloji, bilinen benlikle ilgilenmelidir (Bacanlı, 1997).

Kişinin kendisinin belirttiği ve kendisine ait olan özellikler öznel nitelikte olduğu için incelenmesi mümkün değildir. Ancak başkalarınca değerlendirilme biçimi içerik olarak nesnel veriler olduğu için bilimsel olarak incelenebilmektedir. Bu nedenle James, bilinen benliğin incelenebileceğini ve psikolojinin konusunun da bu olması gerektiğini belirtmiştir.

Jung benliği, kişiliğin bütünlüğü ve odak noktası olarak görürken, Horney ise benliği, bireyin ilgi ve enerjisinin kaynağı, istek ve karar verme yetisi olarak değerlendirir (Ersanlı, 1996).

Bu noktada Horney ve Jung Freud’dan farklılaşmakta ve klasik psikanalizin insana bakış açısının tersine insanı karar verme yetisi olan etken bir varlık olarak tanımlamaktadırlar.

C. Rogers “benlik bilinci” kavramını ileri sürmektedir. Ona göre, bir kimsenin benlik bilinci, onun kendisiyle ilgili düşüncelerini, algılarını ve kanaatlerini içerir; kendisini nasıl gördüğünü özetler. Benlik bilinci her zaman gerçeği yansıtmayabilir. Çevresiyle uyumlu bir insan kendini içekapanık ve aşağılık hissedebilir. Yetenekli bir insan kendini yeteneksiz görebilir. Benlik bilinci, bizim kendimizi nasıl ifade ettiğimizi tanımlar. Rogers’a göre herkes daha gelişmiş, daha olumlu bir benlik geliştirme çabasındadır. (Atkinson & Atkinson, 1999:477).

Rogers, insan organizmasını etkileyen temel gücün gerçekleştirme eğilimi olduğuna inanmıştır. Bu eğilim, organizmanın bütün kapasitelerini yerine getirme yönünde bir eğilimdir. Ancak kişi hangi eylemlerin gelişmeye yol açtığını hangisinin gerileyici olduğunu bilmeyebilir. Ancak yinede genelde insanlar ilerlemeyi seçerler.

Rogers, bireyin kendisini aldatmaya başlamasıyla birlikte kaygı düzeyinin artacağını ve zamanla bireyin benlik bilincinin temelinden sarsılacağını söyler. Rogers’a

göre kişilik, kendi benlik kavramıyla ilişkili her deneyimi değerlendirir. İnsanlar kendi benlik tasarımlarıyla tutarlı davranmak isterler, tutarlı olmayan ve tehdit edici deneyimler ve duygular tehdit edicidir ve bunların bilince ulaşması reddedilebilir. Bu aslında Freud'un bahsettiği bastırma kavramıdır.

Kişiler kendileriyle yada kendi benlik duygularıyla ne kadar tutarsız iseler o kadar çok deneyim alanını reddederler. Bu da benlik ile gerçeklik alanı arasındaki uçurumun ve uyumsuzluğun artmasına yol açar. Benlik alanı kişisel duygu ve deneyimleriyle tutarsız olan bir kişi, kendisini gerçeğe karşı savunmak durumundadır. Çünkü gerçek ile benlik arasındaki uyumsuzluk anksiyete ile sonuçlanacaktır. Tutarsızlığın şiddeti artarsa bu savunmanın kırılmasına ve şiddetli anksiyeteye yol açacaktır

Psikolojide benlik kavramını belki de en derinden etkileyen ve farklı bir bakış açısı getiren Freud ve onun psikodinamik yaklaşımıdır. Freud, benliği parçalara ayırmış; id, ego ve süperego boyutunda incelemiştir.

İd, haz ilkesine göre çalışan, sürekli dolayumsuz tatmin arayan en arkaik (geri) psişizma bölümüdür. İd'de mantıklı yargı tanımayan birincil süreç hâkimdir. Ben "ego", id'den farklılaşarak oluşan, İd'in "gerçeklik ilkesi" çerçevesinde dönüşümüne dayanan ve gücünü bastırmalar sayesinde kaynağındaki seksüel ve saldırgan eğilimlerinden sıyrılmış "nötralize" bir libidodan alan psişizma bölümüdür. Temel işlevi gerçeklikle id arasında uyumu sağlamaktır. Gücünü gerçekliğin koşullarının değerlendirmesine dayanan ikincil süreçlerden alır. Üstben (süperego) ise kültürel ve ahlaki değerlerin oedipus karmaşasından sonra içselleştirmesiyle başlar ve oluşur (Tura, 1996:45-46).

Freud bu yaklaşımıyla benliği tüm olumlu ve olumsuz davranışların merkezine koymakta ve benliği edilgin bir yapı olarak görmektedir. O'na göre benlik, birtakım seksüel ve saldırgan içgüdülerle toplumsal değerler arasında çatışmalarla yoğrulmuş edilgin bir psişizma bölümüdür. Bu yaklaşım hümanist yaklaşımlar tarafından şiddetle reddedilmiştir.

E. Ericson, insan yaşamını çeşitli dönemlere ayırarak hepsinde de temel amacın parçalanmaya karşı benlik bütünlüğünün korunması olduğunu belirtmiştir (Kulaksızoğlu, 2001).

Adolesans dönemi Erikson'un teorisinin en önemli bölümüdür. Çünkü Freud'un teorisinde olmayan yeni dönemleri vardır. Bu dönemde bireyler "Ben kimim" sorusunun cevabını ararlar (Arkonaç, 1998:404-405).

Bu benlik kimliğinin daha önce var olmadığı ve bu dönemde oluştuğu anlamına gelmez. Bu devreye kadar varlığını sürdürüp gelen "ben"e dair çeşitli kavramlar, tek bir kişi halinde birleşerek tek bir vücut haline girerler. Teori kişiliğin adolesans ile tamamlandığı iddiasında değildir. Çocuğun akışkan haldeki kişiliği adolesans devresinde, yetişkinliğin çok daha dengeli ve pekişmiş kişiliğine yol verecektir. Genç insan bu tutarlılığı elde ederken, varolan kimlik karmaşasından çıkmak için sosyal ve kanuni sorumluluklar halen kurulma aşamasında iken, adolesansın ona verdiği fırsatları kullanmalıdır. Bu sebeple "Ben kimim" sorusunu çözmeye teşebbüslerinde çok çeşitli kimliklerle; öğretmenler, roman kahramanları, şarkıcılar, film yıldızları gibi tiplerle kendini özdeşleşmeyi abartabilir.

Erikson'un teorisi kişiliğin büyümesinde, biyolojik faktörlerden çok sosyal faktörler üzerinde önemle durur ve benliğin tamama ermesi şartlarına göre ele alır. Bu sürecin başarıyla sona erdiği en son nokta, son dönem olan benlik bütünlüğüdür. Bunun karşısında kendini kabul etme ve ondan hoşnut olma hissinin eksildiği ve talihsizliklere, kaçan fırsatlara gücensizliğin başladığı ümitsizlik ve ölüm korkusu yer alır.

Yetişkinin benlik bütünlüğü ile çocuğun güven duyma kapasitesini geliştirmesi arasında doğrudan bir ilişki vardır. Çocuk ilk bebekliğinde anne ve babasına güven duyma döneminde ölümden korkmayan bir benlik bütünlüğüne sahip anne babalarla büyümüş ise kendi yetişkinliğinde bu tür olumsuz duygular yaşamayacaktır.

Sullivan, "ben sistemi" kavramını geliştirmiştir. Ona göre ben sistemi anksiyete sonucunda oluşur ve iyi ben ve kötü ben davranış biçimlerini içerir. Sullivan, ben sisteminin toplumun mantık dışı yönlerinin bir sonucu olduğunu ileri sürmüştür.

Bu anlamda kişinin sosyal çevreden aldığı olumsuz yargılar ve değerlendirmeler sonucu acı çektiği ve kendisiyle ilgili bir algı sisteminin oluştuğu söylenebilir.

Burns ise benliğin, özellikle önemli kabul edilen kişilerin birey üzerindeki etkilerinin sonucu olarak oluştuğunu vurgulamaktadır (Ersanlı, 1996).

Epstein, benliğin bir teori olduğunu ve bireyin yaşantıları yoluyla bunu doğrulamaya çalıştığını öne sürmüştür. Buna göre benlik, hayat boyunca bireyin haz,

elem dengesini iyileştirmeyi amaçlar ve bir yandan bireyin yaşantılarından edindiği bilgileri düzenlerken diğer yandan benlik saygısını sürdürmesini kolaylaştırır (Bacanlı, 1997).

H. Markus, benlik ile ilgili bilgilerin “benlik şeması” şeklinde kişinin zihninde bulunduğunu öne sürmekte ve benlik şemasını “bireyin sosyal yaşantılarında bulunan benlikle ilgili bilgilerin işlenmesini düzenleyen ve yönlendiren, geçmiş yaşantılardan türetilmiş, benlikle ilgili genellemeler” olarak tanımlamaktadır (Bacanlı, 1997).

Markus’un bu yaklaşımı Piaget’in ‘şema’ kavramıyla örtüşmektedir. Piaget, çocuğun öğrenme faaliyetlerinin bir takım şemalar yoluyla oluştuğunu ve çocuğun bu şemalar (genellemeler) vasıtasıyla yeni şeyleri daha iyi ayırt edebildiğini söylemiştir.

Rollo May, ben’i ego’nun yerine kullanan kuramcıları eleştirmekte ve “ben”in yaşayabildiğini algılayabilen bir özne olduğunu ileri sürmektedir. O’na göre ego, kendisinden çok daha güçlü süreçler arasında sıkışıp kalmış edilgin ve zayıf bir kişilik bölümüdür. Toplum ve onun temsilcilerinden yöneltilen baskılara karşı id’den türetilmiş bir öğedir (Geçtan, 1999: 38–39).

May bu yaklaşımıyla benliği zayıf ve çatışmalar tarafından yönetilen bir aygıt olarak tanımlayan Freud’dan ayrılmaktadır.

Buna karşılık ben’i yaşamak, bilinci, bilinçdışını ve insanın bütünü içerir. Ego, kişiliğin dış dünya ile ilişki kuran bölümüdür ve dış dünyanın bir yansımasıdır. Dolayısıyla ego, özne-nesne ilişkisindeki öznedir. Buna karşılık “ben”, bir özne değildir, kendisini “o anda varolmakta olan” bir özne olarak algılayabilen bir yaşantıdır.

Nietzsche “ben özerkliği” kavramından bahsetmiş ve bireyin içgüdüsel güçlerinin engellenmesinin, bireyin iç dünyasını algılayamamasına, güçsüz ve edilgin ben’in, özerkliğini yitirmesine ve bireyde bölünmelere yol açmasına neden olacağını belirtmiştir (Geçtan, 1999: 34).

Otto Rank, düşük benlik saygısının yaratıcılığı ve iradeyi zayıflattığını belirtmektedir (Horney, Çev: S. Budak: 1994:66).

Volkan, kendilik ve ben ayrımına dikkat çekmiş ve kendiliğin, dış dünyada varolan diğer nesnelere ayrı olarak yaşanan, algılanan fiziksel ve ruhsal bütün bir bireyi kapsadığını belirtmiştir. “Ben” ise, kendiliğin içindeki ruhsal aygıtın (id-ego-süper ego) en organize olmuş bölümüdür. Ben, klinik ortamda yaptığı işlevler görülerek

değerlendirilir. Ben'in başka bir işlevi de kendiliğin ve nesne görünüm ve tasarımlarının geliştirmesini sağlamaktır (Volkan, 1992: 71).

Kohut, içe yansıtılan imgeler kavramını kullanarak, bebeğin çevresindeki nesnelere ile etkileşimlerinin sonucunda içe yansıtılıp kişiliğin yapı taşları olan benliğe dair imgeler oluştuğunu, bu imgelerin zaman içinde temsilleşmeye başladığını belirtmektedir (Ardalı, Erten, 1999: 87).

Kohut, benliğin oluşumunda çocukluk yaşantılarının ve çocuk için önemli olan ve önemsiz olan nesnelere önemli olduğunu belirtmiştir.

Cooley, "ayna benlik" kavramını geliştirmiştir. Ona göre diğerlerinin direkt düşüncesi olmaksızın benlik olmaz. Cooley, "ayna benlik" dediği kavramı, çocuğun başka önemli kişilere dayanarak benliğini yapılandırması olarak tanımlar (Horney, Çev: S. Budak: 1994).

Ayna benlik üç öğeden oluşur:

1- Bireyin başkalarının nasıl anlaşıldığına dair tasarımı ki, buna benliğin toplumsal anlam taşıyan yönü denir.

2- Başkalarının bireyin bir davranışı hakkında oluşturduğu yargının onda yarattığı tepkidir ki, bu da bireyin toplum içerisinde sahip olduğu değerdir.

3- Benliğe ait geliştirilen gurur duyma ve utanma gibi duygulardır

(Öner, Onur, 1985: 70).

Allport'a göre benlik, bireyin kendisini oluşturma gücü, bireyin "işte bu benim" dediği yönüdür (Tan, 1986: 80).

Winnicott, benliği gerçek ben ve sahte ben diye ikiye ayırmaktadır. O'na göre gerçek ben, çocuğun gelişimi sırasında kendiliğinden oluşan biyolojik bir doğallığı içerir. Sahte ben, obje ilişkilerinin oluşmaya başladığı yaşamın ilk aylarında annenin yeterli olmamasından kaynaklanan bir olgudur. Bu dönemde anne, çocuğun duygusal tepkilerini sürekli karşılıksız bırakır, onun yerine kendi tepkilerine çocuğun karşılık vermesine bekler ve aldığı tepkilerin, çocuğun kendi tepkileri olmadığını, yalnızca kendi tepkilerine karşı aldığı bir karşılık olduğunu göremez.. Buna göre sahte ben, annenin çocuğun duygusal ihtiyaçlarını fark edememiş olması sonucu oluşur.

Winnicott' a göre sahte ben, önemli bir bölümü örtülü kalmış gerçek ben'i koruyabilmek için geliştirilir. Çünkü sahte ben, gerçek ben'in yitirilmesi sonucu, tümünden yok olmuş hissetme tehlikesine karşı insanı korur (Horney, Çev: S. Budak: 1994).

Maslow, kuramını insan güdülenmesi üzerinde kurmuştur. Kuramda benlik bilinci önemli bir yer tutar. Maslow, güdülerini mertebeli bir yapı içerisinde görür ve insanların alt basamaktaki gereksinimleri giderir gidermez üst basamaktaki güdülerini doyurmaya yöneleceğini kabul eder. En sonunda bireyin ulaşacağı nokta özgerçekleştirmedir (Cüceloğlu, 1993: 429).

Maslow, kendini gerçekleştirmiş bireylerin, kendilerini oldukları gibi kabul ettiklerini, gerçeği yadsımadıklarını ve kabullendiklerini, yaratıcı, kendine güvenli, başkalarını olduğu gibi kabul eden, dürüst ve çevresinin farkında olan insanlar olarak tanımlamaktadır.

2.2 Benliğin Gelişimi

Kişiliğe biçim veren, içsel ve çevresel etmenlerin ürünü olan benlik, özellikle kişiler arası ilişkiler vasıtasıyla şekillenir. Benliğin gelişiminde özellikle bebeklik ve çocukluk yaşantılarının büyük önemi vardır.

Kohut'a göre gelişmekte olan bebek, bir başkasının varlığının kısmen farkındadır, ancak bu varlığı, kendi içinde fark ettiği biçimiyle, kendisinin bir parçası olarak algılar. Bebeğin kendi dışında, ama kendisinin uzantıları olarak algıladığı bu kişileri "ben objeleri" olarak adlandırır. Ona göre bu kişiler, kendi dünyaları olan özerk varlıklar değil, ben'in kendine mal ettiği ve kendi ihtiyaçları açısından algıladığı "şey"lerdir.

Normal gelişim süreci içinde çocuğun ben'i, kendi ihtiyaçlarını kendisinin giderme çabalarıyla oluşur ve çocuk, diğer insanların kendisinden ayrı ve özerk varlıklar olduğunu giderek daha iyi ayırt etmeye başlar (Geçtan, 1999: 154).

Çocuk büyüdükçe çevresinden çok sayıda mesajlar almaya başlar. Bu mesajlar çocuk için bazen olumlu bazen de olumsuz nitelermeleri içerebilir. Öyle ki ağlayan bir bebeğe annesinin gösterdiği tepkiler çocukta farklı algılamalara yol açar. Çocuk büyüdükçe bu tepkiler ışığında kendisine bir takım sorular sorar. Bu sorulara vereceği olumlu ya da olumsuz cevaplar çocuğun benlik yönünü belirleyecektir.

Çocuklar kolay inanan varlıklardır. Kendileri hakkında bilgi sahibi olabilecekleri başka herhangi bir bilgi kaynağı olmadığından, özellikle başlangıçta, tümüyle aile içinde duydukları sözlere inanırlar. Böylece çocuk çevrede duydukları sözler yoluyla kendisiyle ilgili bir resim, bir imaj oluşturmaya başlar. Bir yaşına geldiğinde benlik bilincinin temeli oluşmuştur. Dört, beş yaşına geldiğinde kendisi hakkında oluşturduğu bu kanı, imaj o kadar güçlüdür ki bunu değiştirmek artık çok zordur. İşte kişinin kendisi hakkındaki bu kanıya benlik bilinci adı verilir (Cüceloğlu, 2001).

Cooley, çocuktaki benlik yapısı oluşurken çevredeki yetişkinlerin çok önemli olduğunu söyler. “Ayna benlik” kavramıyla tanımladığı yaklaşımında çocuk, çevredeki yetişkinleri alır ve yansıtır (Güngör, 1993).

Şüphesiz ki, benlik bireyin çevreyle kurduğu ilişkilerden aldığı olumlu yada olumsuz tepkiler vasıtasıyla büyük ölçüde şekillenen bir psikolojik aygıttır. Birey bu ilişkileri oluştururken kullandığı en büyük düzenek iletişim düzenekleridir. Dolayısıyla iletişimin benliğin gelişiminde çok büyük önemi vardır.

Benliğin gelişiminde bir diğer önemli faktör iletişim olanaklarıdır. Kişiliğin temel özelliklerini veren “ben” yada “benlik” iletişimin merkezi, odak noktası olarak kabul edilebilir. Bir anlamda iletişim “ben”in başkalarına anlatılmasıdır. “Benlik” insanın bedensel yapısı, ruhsal ve toplumsal işlevleriyle kurduğu iletişimden gelen iletilerin çözüldüğü, anlaşıldığı, yorumlandığı katmandır. İnsanın kendi iç dünyası ile ve başkalarıyla kurduğu iletişimin ürünü ve yaratıcısı olarak düşünebiliriz benliği. Ben varsa ve işlev yapıyorsa, iletişim sürdüğçe” benlik” insan ve insanlar var demektir (Köknel, 1992).

Mead’a göre benlik, iletişim süreci içerisinde oluşan bir kavramdır. Ancak iletişim süreci içerisinde insan sanki başkasının gözüyle kendine bakabilmektedir. Sadece kendine değil, başkalarına da başkalarının gözüyle bakabilmeyi öğrenir. Böylece bir etkileşim ağı içerisinde benlik yapılanmaya başlar. Benliği toplumsal yaşantının dışında düşünmek mümkün değildir. İletişimin bulunmadığı yerde, benlik bilincinin oluşacağı düşünülemez. Benlik oluştuktan sonra birey diğerleriyle olduğu gibi kendisi ile de iletişim kurabilir (Cüceloğlu, 2001).

İletişimde bulunma becerisi kadar birileri tarafından dinlenmek de benliğin gelişimine katkıda bulunur. Çünkü insanlar bir başkası tarafından dinlenince kim olduklarını anlarlar ve kendilerini bulurlar. Dinlenmeyen çocuk gelişemez, çünkü

varoluşun beş boyutunu yaşayamaz. Çocuğun gelişmesi için ailede dinlenme ne denli önemliyse, öğrencinin gelişmesi için sınıfta dinlenme o kadar önemlidir (Cüceloğlu, 2002: 136).

Erikson benlik gelişimini kişilik gelişimi basamakları içerisinde değerlendirmiştir. Bu gelişim dönemleri içerisinde Adolesans dönemi, Erikson'un teorisinin en önemli bölümüdür. Bireyler bu dönemde "Ben kimim" sorusunun cevabını ararlar.

Bu benlik kimliğinin daha önce var olmadığı ve bu dönemde oluştuğu anlamına gelmez. Bu devreye kadar varlığını sürdürüp gelen "ben"e dair çeşitli kavramlar, tek bir kişi halinde birleşerek tek bir vücut haline girerler. Teori kişiliğin adolesans ile tamamlandığı iddiasında değildir. Çocuğun akışkan haldeki kişiliği adolesans devresinde, yetişkinliğin çok daha dengeli ve pekişmiş kişiliğine yol verecektir. Genç insan bu tutarlılığı elde ederken, varolan kimlik karmaşasından çıkmak için; sosyal ve kanuni sorumluluklar halen kurulma aşamasında iken, adolesansın ona verdiği fırsatları kullanmalıdır. Bu sebeple "Ben kimim" sorusunu çözme teşebbüslerinde çok çeşitli kimliklerle; öğretmenler, roman kahramanları, şarkıcılar, film yıldızları gibi tiplerle kendini özdeşleşmeyi abartabilir.

Erikson'un teorisi kişiliğin büyümesinde, biyolojik faktörlerden çok sosyal faktörler üzerinde önemle durur ve benliğin tamama ermesi şartlarına göre ele alır. Bu sürecin başarıyla sona erdiği en son nokta, son dönem olan benlik bütünlüğüdür. Bunun karşısında kendini kabul etme ve ondan hoşnut olma hissini eksilttiği ve talihsizlere, kaçan fırsatlara güvenikliğin başladığı ümitsizlik ve ölüm korkusu yer alır.

Yetişkinin benlik bütünlüğü ile çocuğun güven duyma kapasitesini geliştirmesi arasında doğrudan bir ilişki vardır. Çocuk ilk bebekliğinde anne ve babasına güven duyma döneminde ölümden korkmayan bir benlik bütünlüğüne sahip anne babalarla büyümüş ise kendi yetişkinliğinde bu tür olumsuz duygular yaşamayacaktır (Arkonaç, 1998:402).

Özellikle çocukluk yaşantılarında ana-babanın, benlik gelişimi üzerinde çok büyük etkisi vardır. İnsanın çocukluk döneminde, bir anne ve babaya yada onların yerini alabilecek kişilere olan ihtiyacı, yalnızca güvenliği ve bakımı için değil, benliğini algılayabilmesi ve kendisini yaşama hazırlayabilmesi için de gereklidir. Yetişkin insanda kendisini diğer insanlarla olan ilişkileri içinde algılayabilir. Dolayısıyla yalnız

olmaktan hoşlanmamasının temelinde benlik algılamasını yitirme korkusu bulunur (Geçtan, 1999: 132).

Freud, psikodinamik yaklaşımında benliğin gelişimini ve oluşumunu narsisizm kavramıyla açıklamıştır. Freud, birincil ve ikincil diye iki tür narsisizm tanımlamıştır. Birincil narsisizmde libido yaşamın başından itibaren ben'in içinde sıkışmıştır. Bunun sonucu ben şişer ve kişi kendisinin önemli, kusursuz ve güçlü bir varlık olduğuna inanır. İkincil narsisizm, dış dünya ile ilişkilerde ağır düş kırıklığı yaşanması sonucu, libidonun ego'ya geri çekilmesini tanımlar.

Narsisizm olgusunda gözlemlenen benlik enflasyonu çocukluk döneminin bozuk ilişkilerinden kaynaklanır ve özellikle, çocuğun yaşadığı “korku ve kırgınlıklar” sonucu çevresine yabancılaşmasıyla oluşur. Ana- babanın zorlamaları sonucu “gerçek ben”ini yitirmeye başlar ve bunun sonucu, kendine yetme kapasitesini ve “duygusal dünyasında” girişimci olma yeteneğini geliştiremez (Geçtan, 1999: 154).

İçe alınmış nesne ilişkileri kuramcılarını, bebeğin çevresindeki nesnelere etkileşimlerinin sonucunda içe yansıtılıp kişiliğin yapı taşları olan benliğe dair imgeler oluştuğunu, nesne ve yaşantıların benliğin oluşumunda etkili olduğunu belirtmişlerdir. Bu imgeler zaman içinde temsillemeye başlarlar (Ardalı, Erten, 1999: 87).

2.3 Benlik Gelişimini Etkileyen Faktörler

Doğumdan itibaren insan devamlı bir şekilde çevresiyle bir etkileşim içerisinde. Bu etkileşimler esnasında yapılaşmaya başlayan benliği etkileyen bir çok psikolojik ve çevresel faktör vardır.

Bu faktörlerden en önemlisi çocuğun ilk iletişim kurduğu ve çevresinde ilk fark ettiği varlıklar olan ana-babayla olan ilişkilerdir. Ana-babanın çocuğun davranışlarına gösterdiği tepkiler sonucu çocuk kendisiyle ilgili olumlu yada olumsuz bir takım değerlendirmelerde bulunur. Bunlar o kişinin benlik değerini oluşturur. Anne-babanın ve arkadaşlarının çocukla olan ilişkisi, çocuğun benlik değerini etkiler. Özellikle ebeveyn desteği çocukların ve ergenlerin kendilerini önemli ve değerli algılamaları için önemli bir faktördür. Çocuğun benlik değerini artırmak için yeterli oldukları ve başarılı olabilecekleri alanların onlara tanıtılması ve bu alandaki başarılarının teşvik edilmesi, duygusal destek ve sosyal onay vererek çocukların güven duygularının pekiştirilmesi gerekmektedir (Kulaksızoğlu, 2001: 115).

Özby, Şahin, Hınçal, Güngör, Göka, Kılıç ve Aktaş'ın (1991) yaptığı araştırmaya göre, benlikle ilgili yargılar, aile, dış çevre ve akran grubunun etkileriyle ergenin kendi baş etme becerilerinin etkileşimi sonucunda geline noktaadır

Anne ve babanın devamlı çocuğun davranışlarını yermesi sonucu çocukta aşağılık duygusunun oluşmasına sebep olmaktadır. Çocuğun ana-baba tarafından devamlı tenkit edilmesi ve bu tenkitlerin çocuğun benliğine yönelmesi sonucu kendine güvensizlik ve aşağılık duygusu oluşur. Ayrıca ana-babaların, çocuğu diğer kardeşlerle tenkit edip aşağılamaları da kendine güvensizliğe ve aşağılık duygusuna yol açar.

Disiplini sağlamak için çocuğa uygulanan dayak ve şiddet gibi faktörler de ben"ini aşağı görmesine sebep olur. Çocuktan gereğinden fazlasını istemek, ondan kendine güvensizliğin doğmasına zemin hazırlar. Zira bu çocuğu hiçbir zaman tatmin edilmeyecek bir hale sokabilir (Saygılı, 2001: 216).

Benlik yapısının ürünlerinden olan özerklik ve kendine güven olgusunun ana-baba ve çevreden onaylanma hissiyle yakından bir ilişkisi vardır. Çevreden onaylanan çocuğun daha olumlu bir benlik imajı geliştireceği düşünülmektedir. Eğer çocuk kendi kendini yönetme ve kendi sorumluluğunu taşıma olanağını okulda olduğunca evde de bulabilirse, heyecansal ve sosyal olgunluğa daha çabuk ulaşır. Özerkliğini daha kolay kazanır. İleri sürdüğü düşünce ve davranışlar her zaman yeterince olgun ve doğru olmayabilir. Ancak bunlar küçümsenmemeli, dikkatle dinlenmeli ve değerlendirilmelidir. Başarısız olsa dahi çabalarında yüreklendirilmelidir (Altınköprü, 2001: 207).

Yalnızlık düşüncesi de benlik gelişimini etkileyen önemli bir faktördür. Çocuk ilgili ve değer verildiğini anlarsa daha olumlu benlik imajları geliştirecektir. Gerçekte çocuk iç benliğinin kimsenin umurunda olmadığını, önemli olanın okuldaki başarısı gibi şeyler olduğunu hisseder, çocuğun özü yalnızdır. Çocuk zamanla utanma ve derin bir yalnızlık duygusuna kapılır. Ancak ilgili ve değer verildiğini anladığında, önemli ve değer verilen bir varlık olduğunu bilir ve yalnızlık duygusu yaşamaz (Cüceloğlu, 2002: 178).

İnsanın çocukluk döneminde, bir anne ve babaya yada onların yerini alabilecek kişilere olan ihtiyacı, yalnızca güvenliği ve bakımı için değil, benliğini algılayabilmesi ve kendisini yaşama hazırlayabilmesi için de gereklidir. Yetişkin insanda kendisini diğer insanlarla olan ilişkileri içinde algılayabilir. Dolayısıyla yalnız olmaktan

hoşlanmamasının temelinde benlik algılamasını yitirme korkusu bulunur (Geçtan, 1999: 132)

Benliğin oluşumuna etki eden bir diğer faktör iletişimdir. Bireyler kurdukları ilişki içerisinde kendilerini tanımlamaya başlarlar. Genelde iletişimde insanlar üç durumla karşı karşıya kalırlar; Kabullenme, reddetme, umursamama.

Kabullenme ve reddetme, kişinin o an içinde kurmaya çalıştığı ilişkinin benimsenip benimsenmediğine işaret eder. Umursamama, kişinin kendinin önemsenmediğini, değersiz olduğunu, yok olduğunu belirtir. Umursamama, iletişim sürecinde en sağlıksız psikolojik durumu yaratır (Cüceloğlu, 2002: 29).

Umursamama davranışının kişinin benlik algısına büyük etkisi vardır. Öğretmeniyle iletişimde bulunmak isteyen bir öğrenci düşünülürse, öğrencinin bu talebi karşısında başka şeylerle ilgilenen yada başka bir tarafa bakan öğretmenin öğrenciye mesajı nedir? Öğrencinin bu davranışı “Benim için önemli değilsin”, “seninle ilgilenmiyorum”, “değersizsin” şeklinde algılama olasılığı çok yüksektir. Etkili ve verimli iletişimin yanı sıra iletişimi kabullenme yada makul bir sebeple reddetme, benlik algısı üzerinde önemli etkilere sahiptir.

Freud çocukluk döneminde yaşanan korku ve kırgınlıklardan bahsederek bunların benlik enflasyonuna ve yabancılaşmaya yol açtığını belirtmektedir. Benlik enflasyonu çocukluk döneminin bozuk ilişkilerinden kaynaklanır ve özellikle, çocuğun yaşadığı “korku ve kırgınlıklar” sonucu çevresine yabancılaşmasıyla oluşur. Anababanın zorlamaları sonucu “gerçek ben”ini yitirmeye başlar ve bunun sonucu, kendine yetme kapasitesini ve “duygusal dünyasında” girişimci olma yeteneğini geliştiremez (Geçtan, 1999: 152).

Horney, benliğin gereği gibi yaşayamamasının narsisizme yol açtığını ve çocukluk korkuları ve içlerlemelerinin olumlu benlik gelişimini engellediğini belirtmiştir. İçerleme ve korkular sebebiyle çocuğun başkalarına yabancılaşması, narsistik eğilimlerin gelişmesine en temel katkıyı yapan etken gibi gözüküyor. Kişi, başkalarıyla olan olumlu duygusal bağları kaybeder ve sevme yetisini yitirir.

Aynı elverişsiz ortam, kendine ilişkin duygularda da rahatsızlık yaratır. Daha ağır durumlarda bu, özsaygının zayıflamasının da ötesine geçer. Kendiliğinden bireysel özün (benliğin) tutulmasına yol açar.

Ebeveynler, kendi değerlerini çocuğun kafasına öylesine tam olarak yerleştirmişlerdir ki çocuk korkuyla boyun eğerek James'in "gerçek ben" dediği şeyi giderek yitirir. Kendi iradesi, kendi arzuları, kendi duyguları, hoşlandıkları yada hoşlanmadıkları, içermeleri felç olur. Dolayısıyla kendi değerlerini ölçme becerisini zamanla kaybeder. Başkalarının görüşlerine bağımlı hale gelir. Başkaları onun kötü veya aptal olduğunu düşünüyorsa kötü veya aptaldır; zeki olmasını bekliyorsa zekidir. Hepimizde benlik saygısının (özsaygı) bir ölçüde başkalarının değerlendirmesine bağlı olmasına karşın, bu durumda sadece başkalarının değerlendirmesi önemlidir.

Benlik saygısının aldığı doğrudan yaralar, çocuğun iyi olmadığını hissetmesini sağlamak için hiçbir fırsatı kaçırmayan ebeveynlerin aşağılayıcı tutumları, diğer kardeşlerin tercih edilmesi ve bunun sonucunda çocuğun güvenlik duygusunun ortadan kalkması ve diğer kardeşlerin parlak özellikleri üzerinde odaklaşması gibi etkenler de bu tür özellikler yaratır. Ayrıca doğrudan doğruya çocuğun öz yeterliliğini, özgüvenini ve girişim gücünü zayıflatan etkenler de söz konusudur.

Çocuğun böylesine sıkıntılı koşullar altında yaşamla başa çıkmaya çalışabileceği çeşitli yollar vardır: Standartlara uyabilir "süperego"; köşesinde kalıp başkalarına bağımlı olabilir (Mazoşistlik eğilimleri); kendini büyük görebilir (narsizm eğilimleri).

Kişi kendini olduğundan büyük göstererek ne kazanır?

Kendisini fantezi içerisinde dikkate değer bir şeye dönüştürerek acı verici hiçlik duygusundan kurtulur. Kendisine ve başkalarına ne kadar yabancılaşır bu duygular kendisinde o kadar gerçeklik kazanır. Kendine ilişkin düşünceleri, zayıflayan benlik saygısının yerini alır; bunlar o'nun gerçek "ben" i olur.

From, benlik kaybının nevrozlar için taşıdığı öneme ilk olarak dikkati çekmiştir. Rank' da yaratıcılık ve irade konusunda aynı kaygıları dile getirmiştir. Yani düşük benlik saygısı yaratıcılığı ve iradeyi zayıflatmaktadır (Horney, Çev. S. BUDAK,: 1994:66).

Horney, özgüven sorununu da düşük benlik saygısına etki eden bir faktör olarak görmüştür. Güvensizlik yaratan etkenler bağlamında belki de ilk anılması gereken etken, ekonomik ve toplumsal alanlardaki varolan güvensizliktir. Genel potansiyel düşmanca gerilimlerin yarattığı korkuların, kişisel güvensizliğin ortaya çıkmasındaki bir diğer güçlü etken olduğu açıktır. Başarı durumunda kıskanılma korkusu, başarısızlık

durumunda aşağılanma korkusu ve öte yandan başkalarını ezme, aşağılama ve sömürme arzuları nedeniyle misilleme korkuları. Ayrıca bireyler arası ilişkilerden kaynaklanan duygusal yalıtım ve buna eşlik eden dayanışma yokluğu da güvensizlik yaratan güçlü bir etkidir. Bu koşullar altında kalan birey korumasızdır ve kendini yalnız hisseder.

Özgüven, bireyin gerçekte varolan gücünün bir dışavurumudur ve ister toplumsal veya iş yaşamında, ister aşk yaşamında olsun, bireyin kendi eksikliklerine bağladığı bir başarısızlık bu özgüveni sarsar (Horney, Çev. S. BUDAK,: 1994:128).

2.4 Benliğin İşlevleri

Benlik, kişinin eski deneyimlerini ve gelecekle ilgili yeni düşüncelerini özümseyerek kişiliği örgütler ve yapılandırır.

Köknel benliğin başlıca görevlerini şöyle sıralamaktadır:

- 1- İçgüdü ve dürtülerden kaynaklanan güdüleri engellemek, denetlemek ve düzenlemek.
- 2- Çevredeki nesne ve kişilerle bağlantı kurmak.
- 3- Gerçeği tanımak, denemek ve anlamak.
- 4- Gerçeğe uyum sağlamak.
- 5- Çevreden gelen uyarımları sınırlamak, sıralamak, zamanlamak.
- 6- Algılamak, saklamak, hatırlamak, düşünmek, karşılaştırmak, çıkarımlar yapmak, yargıya varmak.
- 7- Kavramları bütünleştirmek ve birleştirmek.
- 8- Kişiliği kaygıdan kurtaran savunma düzenlerini kullanmak (Köknel, 1992:118).

Benliğin temel işlevlerinden birisi, kişiliği aşırı kaygıdan kurtaran, ona uyum sağlayan savunma düzenlerini oluşturması, kullanmasıdır. Böylece savunma düzenleri, bir yandan kişiyi süregelen çatışma ve engellerin, kırıklıkların doğurduğu çöküntüden, zarardan korurken, öte yandan kişinin kendine verdiği değer ve özsaygının sürdürülmesini sağlar.

İnsan, içinde bulunduğu topluluğa, başkalarıyla iletişime “evet” derse, savunma düzenlerini bilerek ve isteyerek uyum sağlayacak biçimde kullanır. “Hayır” dediğinde,

bu düzenler başkalarından gelen ve benliği örseleyen kaygıya karşı kişiliği koruma, kollama işlevini yaparlar. Bu işlevi gerçekleştirmek için bazen karşıdaki kişiyi örseleyici düzenler kullanılır.

Benliğin işlevlerinden biri de başkalarına karşı davranışlarımızda güçlü bir faktör olmasıdır. İnsanın kendi hakkındaki algıları ile başkalarını algılaması arasında bir ilişki vardır. Hakikatte, özdeğerlendirme, ile başkalarını değerlendirme arasında sıkı bir ilişki vardır. Bir insanın kendisiyle ilgili algıları, başkalarına davranışlarına etki etmektedir. Öyleyse benliğin temel işlevlerinden birisi de davranışların gerisinde bulunan ve davranışları etkileyen itici güç olmasıdır.

Bir kimsenin kendisine karşı algılayışı ile başkalarına karşı davranışları arasında sıkı bir ilişki vardır. Bir kimse kendisini suçlu buluyorsa, başkalarına karşı sert davranışlar sergiler. Bir başka deyişle kendi benliğine yönlendireceği saldırganlığı, başkalarına yöneltir. Onları cezalandırırken hakikatte kendisini cezalandırır. Öyleyse kendisine karşı saygısı yüksek olanlar hoşgörülü, kendini aşağı bulanlar ise başkalarına karşı şiddet eğilimli olacaklardır (Güngör, 1993).

Kundera, katı kuralcılık ve yargılayıcı düşüncenin “ben” i yaşayamamanın bir sonucu olduğunu belirterek, kendi seçimlerinin hiçbir öneminin olmadığına inanmış bir insanın, benliğini egemen güçlere terk etmiş olacağını belirtmektedir (Geçtan,1999:37).

Başarılı olma isteği ile benlik algısı arasında sıkı bir ilişki vardır. Kişinin kendisiyle ilgili algısı ne kadar olumlu olursa, bir şeyleri başarma isteği o kadar artar. Yani benlik algısının başarma duygusu üzerinde önemli etkileri vardır.

Benlik algısının, kişilerin kendileriyle ilgili, kafalarında taşıdıkları bir resme benzetilebilir. Kendini değersiz bulan kişinin resmi, çarpıtılmış, gerçeği temsil etmeyen, yamuklaştırılmış bir resimdir. Her insan, kafasında taşıdığı “benlik resmi”ni gerçekleştirmeye yönelir. Bu resim ne kadar gerçekten uzak olursa olsun, zamanla sanki gerçekmiş gibi kişinin yaşamını etkilemeye başlar. Başarılı olma isteği kişilerin sahip oldukları benlik bilinciyle yakından ilişkilidir. “Kötü bir öğrenciyim” düşünce ve inancını kafasında taşıyan bir öğrenci, sınıfta niçin başarısız olduğuna birçok neden bulur. Fakat bu kişinin davranışını yakından gözlemlendiğinde, onun iyi öğrenci olmaktan âdeti çekindiği görülmektedir. Çünkü “kötü öğrenci olmak” onun benlik algısına uyar. İyi not alan bir öğrenci durumuna gelmesi benlik algısında bazı değişimlerin olmasıyla mümkündür (Cüceloğlu, 2001: 106).

Volkan, kendilik kavramını ortaya atarak “ben”in temel işlevinin kendilik görünümünü yaratmak olduğunu belirtmektedir. O’na göre kendilik, dış dünyada varolan diğer nesnelere ayrı olarak yaşanan, algılanan fiziksel ve ruhsal bütün bir bireyi kapsar. Ben, kendiliğin içindeki ruhsal aygıtın (id-ego-süper ego) en organize olmuş bölümüdür. Ben; klinik ortamda yaptığı işlevler görülerek değerlendirilir. Ben’in başka bir işlevi de kendiliğin ve nesne görünüm ve tasarımlarının geliştirmesini sağlamaktır (Volkan, 1992: 71).

Psikoanalitik görüşe göre temel hedef hazza ulaşmaktır. Bu nedenle birey haz ilkesiyle toplumsal baskılar ve ego gerçekliği arasında çatışma yaşar. Bu durumu benliğin aygıtları bir takım savunma mekanizmaları kullanarak aşar. O halde benliğin, kişinin bütünlüğünü koruyan önemli bir işlevi vardır.

Benliğin bir diğer işlevi, insanın varoluşunun bir göstergesi olmasıdır. Nitekim varoluşçu yaklaşımçılar, insanı var edenin onun benliği olduğunu ileri sürerler. Benlik, insanı çelişki ve tutarsızlıklardan korur.

Bem’in “kendini algılama” kavramına göre, başkalarının davranışlarını kestirmeye çalışırken, nasıl onların geçmiş davranışlarını göz önüne alıp çıkarsamalarda bulunuyorsak, aynı şekilde kendimiz hakkında da çıkarsamalar yaparız. Bu çıkarsamalara uygun davranarak tutarsızlıktan ve çatışmadan kurtuluruz. Bu aynı zamanda benliğin kişinin davranışlarına yön verme fonksiyonlarıyla ilgilidir (Bacanlı, 1997).

Swan’ın ortaya attığı “kendini doğrulama” kavramı, benliğin kendini tutarlı bir şekilde sürdürmesini vurgulamaktadır. Bu kavrama göre, bireyler benlik kavramlarına yönelik bir tehditle karşılaştıklarında benliğin tehdit edilen yönlerini, güçlendirme yönünde; eğer benliğin ilgili yönü savunulur durumda değilse, tehdit doğrultusunda değişmeye motive olmaktadır (Bacanlı, 1997).

Kişiliği biçimlendirmede önemli bir etken olan benlik, bireyin kendisini özetleyen, yargılayan, değerlendiren ve davranışları düzene koyup onu yöneten bir güçtür (Ersanlı, 1988: 21).

2.5 Benlik Algısı ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde benlik kavramıyla ilgili yurtiçinde ve yurtdışında yapılan araştırmaların kısa bir özeti verilecektir.

Hacettepe Üniversitesinde yapılan bir araştırmada ergenlerin benlik saygısı düzeylerini olumlu ve olumsuz olarak etkileyen değişkenler üzerinde durulmuştur. Akademik olarak başarılı olan öğrencilerin benlik saygıları, kendilerini başarısız olarak algılayanlara göre daha yüksek olduğu görölmüştür (Güngör, 1989).

Yine Marmara Üniversitesinde 12–14 yaşları arasında 1431 ergen üzerinde yapılan araştırmada ergenlerin benlik saygıları ile sürekli kaygıları arasında olumsuz yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Sürekli kaygı yükseldikçe benlik saygısı azalmaktadır. Erkek öğrencilerin benlik saygıları, kız öğrencilere göre yüksektir. Kız öğrencilerin durumluk kaygıları yüksek bulunmuştur. Sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe öğrencilerin benlik saygıları da yükselmektedir (Bilgin, 2001).

Hatipoğlu, (1996) İstanbul ilinde bulunan 295'i kız, 324'ü erkek, 709 ortaokul öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmaya göre, çocukluk döneminde algılanan anne-baba davranışlarının ergenlerin benlik tasarımı düzeylerine etki ettiği görölmüştür. Çocuğa ilgi ve Őekfat göstermenin, amaçlarına ulaşmada yardımcı olmanın ve çocuktan beklenen davranışların belirgin olması olumlu benlik tasarımı geliştirmesinde etkili olmaktadır. Çocuğu onaylamama ve azarlamanın, olumsuz benlik geliştirmede etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca erkek öğrencilerin, kız öğrencilere göre daha yüksek benlik düzeylerine sahip oldukları bulunmuştur. Son olarak ebeveynlerin eğitim düzeylerinin ergenlerin benlik tasarımı düzeyleri üzerinde etkili olduğu gözlemlenmiştir (Hatipoğlu, 1996).

Bacakoğlu'nun (1996) yaptığı araştırmaya göre, çocukların kendilerini değerlendirmesiyle, annelerin çocuklarının benliklerini değerlendirmesi arasında anlamlı pozitif bir korelasyon olduğu görölmüştür (Bacakoğlu, 1996).

Güven (1998) yatılı okul yaşantısının benlik kavramı düzeyine etkisi konusunda 113 yatılı okul öğrencisi ile 109 gündüzlü öğrenciyi iki yıl arayla incelemiştir. İkinci ölçme sonuçlarına göre, öğrencilerin Yıbo'da kaldıkları süre sonunda benlik kavramı düzeylerinde anlamlı bir düşüş görölmürken, ailesiyle kalan öğrencilerde herhangi bir farklılaşma görölmemiştir. Buna göre, yatılı okul yaşantısının bazı olumsuz yanları azaltılmalı, öğrencilerin ihtiyaçları dikkate alınarak verilen hizmetlerin kalitesi artırılmalıdır (Güven, 1988).

Duru'nun (1995) 300 İlkokul 5. sınıf öğrencisiyle yaptığı çalışmada, akademik başarısı yüksek olan çocukların benlik saygısı en yüksek, akademik başarısı düşük olan

çocukların ise benlik saygısı en düşük bulunmuştur. Yine bu araştırmada, otoriter anne baba tutumlarına sahip öğrencilerin benlik saygılarının en düşük ve demokratik anne baba tutumuna sahip öğrencilerin benlik saygıları ise en yüksek bulunmuştur (Duru, 1995).

Ersanlı'nın (1988) 967 lise öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmaya göre, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek bir benlik tasarımına sahip oldukları görülmüştür. Yine bu araştırmada, demokratik ana-baba tutumuna sahip öğrencilerin otoriter ana-baba tutumlarına sahip öğrencilere göre daha yüksek benlik saygısına sahip oldukları ortaya konulmuştur. Genel olarak benlik tasarımı düzeylerinin, cinsiyete, okulun öğretim biçimine, ailelerin ekonomik düzeyine, ailedeki çocuk sayısına, babanın eğitim durumuna ve yaşanan yerleşim yerinin büyüklüğüne göre değiştiği gözlemlenmiştir (Ersanlı, 1988).

Arık'ın (1993) 80 lise öğrencisi ve 40 öğretmen üzerinde öğretmen öğrenci algılamalarının benlik saygısına etkilerini araştırdığı çalışmada, kız ve erkek öğrencilerin, kadın ve erkek öğretmenlerini, ideal öğretmen boyutunda algıladıklarını ortaya koymuştur. Yani öğrenciler öğretmenlerini ideal öğretmen boyutunda algılamak istemektedir. Kız öğrencilerin erkek öğretmenleri değerlendirilme biçimiyle kadın öğretmenleri değerlendirilme biçimi biri birinden farklıdır. Bu durum öğretmenlerde değişmemektedir. Öğretmenler, her iki yaş grubundaki öğrencileri bir birine yakın algılamaktadır (Arık, 1993).

Güven'in (1995) yatılı okul öğrencilerinin sorunları ile ilgili yaptığı araştırmaya göre, gelecek kaygısı ve okul yaşantısıyla ilgili sorunlar en başta gelen problemlerdir. Bunun sebebi, bu öğrencilerin kısıtlı imkânlarla sahip ailelerden gelmesi ve bir üst öğrenime gitme konusunda ailelerinin gerekli çabayı göstermesinden emin olamamaları gösterilebilir. Ayrıca öğrencilerin okulun fiziksel imkânlarının yetersizliğinin yanı sıra, öğretmen ve personelin bazı tutum ve davranışlarından rahatsız oldukları görülmüştür (Güven, 1995).

Güven'in (2001) Malatya ilinde bulunan Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında okuyan 124 kız ve 168 erkek öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada öğrencilerin öğretmenlerden istedikleri ve bekledikleri rehberlik davranışları incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, öğrencilerin alıştırma-oryantasyon, öğrencileri tanıma, eğitsel ve mesleki rehberlik ve aile rehberliği alanlarında öğretmenlerinden beklediklerinin,

gözledikleri ve halihazırda varolan davranışlardan anlamlı olarak farklı olduğu bulunmuştur (Güven, 2001).

Bu durum yatılı okul yaşantısı olan öğrencilerin gündüzlü okuyan öğrencilerden farklı sosyal ve psikolojik gereksinimlere sahip olduklarını ve bu gereksinimleri karşılamak için etkili rehberlik çalışmalarının programlanmasını zorunlu kılmaktadır.

Özbay, Şahin, Hınçal, Güngör, Göka, Kılıç ve Aktaş'ın (1991) yaptığı araştırmaya göre, benlikle ilgili yargılar, aile, dış çevre ve akran grubunun etkileriyle ergenin kendi baş etme becerilerinin etkileşimi sonucunda gelinebilir. Ayrıca ergenlik döneminin, bir çatışma, kriz veya çalkantı dönemi olmadığı belirtilmektedir. Yine çalışan ergenlerin çalışmayanlara göre daha düşük benlik saygısına sahip oldukları görülmektedir (Özbay, Şahin, Hınçal, Güngör, Göka, Kılıç, Aktaş, 1991).

Gökdoğan 'ın (1996) çalışan ve çalışmayan kadınların benlik saygılarını karşılaştırdığı araştırmasında, çalışan kadınların anlamlı bir şekilde çalışmayan kadınlara göre yüksek benlik saygısına sahip olduklarını gözlemlemiştir (Gökdoğan, 1996).

Öner (1982), Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin benlik kavramı ile mesleki benlik kavramı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu iki benlik kavramı arasında anlamlı bir bağlantı olduğunu ve dördüncü sınıfta bağdaşımın daha da fazla olduğu sonucuna varmıştır (Öner, 1982).

Hogart ve Kartz (1971), ekonomik durum, meslek ve eğitim durumunun 15 yaşın üzerinde bulunanların uyum ve benlik tasarımlarını nasıl etkilediğini araştırmıştır. Bir grup insana "Relative's Form of the Katz Adjustment Scale" envanterini uygulamıştır. Araştırmacı, ekonomik ve eğitim düzeyi düşük ve profesyonel bir mesleği olmayanların benlik tasarımlarının gelişmediği, yetersizlik duygularının aynı zamanda mekanizmalara yol açtığını bulmuştur (Hogarty ve Katz, 1971).

Reddy (1978), öğrencilerin benlik tasarımı ile okul ilgileri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırmacı, 30'u kız, 40'ı erkek olmak üzere 70 öğrenci üzerinde yapmış olduğu çalışmada; öğrencilerin okul ilgileri ile benlik tasarımları arasında olumlu bir ilişki bulunduğu sonucuna varmıştır (Reddy, 1978).

White (1986), lise öğrencilerinden oluşturulan dokuz ayrı grup üzerinde akademik başarı ile benlik tasarımı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada “Piers Harris Benlik Tasarımı Cetveli” kullanılmıştır. Akademik başarı öğretmenlerin verdikleri ders notları dikkate alınarak belirlenmiştir. White araştırmasında, öğrencilerin akademik başarıları ile benlik tasarımları arasında olumlu bir ilişki olduğu sonucuna varmıştır (White, 1986).

Yukarıda verilen kuramsal açıklama ve araştırmalara dayanarak, benlik kavramının çok karmaşık ve birçok değişkene bağlı olarak değişebildiği anlaşılmaktadır. Yaş, cinsiyet, ana-baba tutumları, ailenin ekonomik durumu, akademik başarı insanlar arası ilişkiler v.b. bu değişkenlerden bazılarıdır.

Düzenlenecek rehberlik ve psikolojik danışma çalışmaları ile bireyler arasındaki olumsuz benlik tasarımlarının giderilebileceği ve daha olumlu benlik algılarının yerleştirilebileceği anlaşılmaktadır.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın evren ve örnekleme tanımlanacaktır. Veri toplama aracı, verilerin toplanması, analizi ile değerlendirmede kullanılacak istatistiksel işlemler üzerinde durulacaktır.

3.1 Araştırmanın Modeli

Araştırma betimsel tarama modelindedir. Araştırmanın bulgularıyla ilgili literatür incelemesi ve tarama modelinde betimsel bir çalışmayla birlikte doğrudan çalışma evreni üzerinde yürütülmüş olan testlere verilmiş olan cevapların değerlendirilmesi ile elde edilecektir.

Betimsel tarama modelleri geçmişte ya da halen var olan bir durumu olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan birey ya da nesne kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlamaya çalışılır.

3.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 2002–2003 öğretim yılında Elazığ iline bağlı Merkez Yatılı İlköğretim Bölge Okulu ile Arıcak, Baskil, Karakoçan, Maden ve Palu ilçelerindeki 5 Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda okuyan 371 8. sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise Merkez Yatılı İlköğretim Bölge Okulundan 53 öğrenci ile ilçelerde okuyan 47 öğrenci olmak üzere toplam 102 öğrenciden oluşturulmuştur. Örneklem, evrenin yaklaşık % 25'ini kapsamaktadır.

3.3 Bilgi Toplama Araçları

Bağımlı değişken için Offer Benlik İmgesi testi uygulanmıştır. Bağımsız değişkenleri belirlemek için konuyla ilgili uzman görüşleri ile elde edilen veriler değerlendirilerek bir değişken ölçümü testi hazırlanmıştır.

3.3.1 Offer Benlik İmgesi Envanteri

Bu test, ilk kez 1962 yılında Offer ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş ve lise öğrencilerinden seçilen geniş bir grup üzerinde normal ergenlik özelliklerini saptamak amacıyla kullanılmıştır. Geliştirildiği tarihten bu yana sadece ABD'de 400'den fazla araştırmada kullanılmış, 30.000'den fazla ergene uygulanmıştır. Ölçek şu anda 22 dile çevrilerek kullanılmaktadır (Ek-1)

Ölçek ilk başlarda 130 maddeden oluşmakta idi. Ancak Offer ve arkadaşlarının (1988), değişik kültürde uygulanabilirliğini ölçmek amacıyla aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 10 ülkeden araştırmacılarla işbirliği yaparak, toplam 5938 ergen üzerinde yaptıkları uygulamalar sonucunda, 99 maddenin “evrensel” ergenlik özelliklerini ölçebileceği sonucuna varmışlardır (Offer ve ark. Aktaran N. Şahin, 2001).

Testin Türkiye'deki güvenilirlik çalışmalarında 230 kişilik ergenlerin cevaplarından 0,37 ile 0,81 arasında alfa değeri elde edilmiştir. Ölçeğin toplam puanıyla ilgili ABD'de yapılan çalışmalarda 0,80 ile 0,90 arasında değişen oranlar elde edilmiştir.

Ölçekteki her ifade “bana çok uygun” seçeneğinden başlayarak “bana hiç uygun değil” seçeneğine kadar giden altı basamaktan oluşmaktadır. Cevap verme sırasında tekdüze cevaplamayı önlemek amacıyla, ifadelerin olumlu veya olumsuz biçimde verilmesi sağlanmıştır. Değerlendirme sırasında olumsuz ifadelere verilen cevaplar tersine çevrilmektedir.

Ölçekte benlik imajının değişik boyutlarını yansıtan 11 alt ölçek bulunmaktadır. Tersine çevrilecek maddeler yıldız işaretiyle (*) gösterilmiştir.

1- Aile İlişkileri: Ergenlerin anne babalarıyla ilişkileri ve onlara karşı duyguları ele alınmaktadır. Yüksek puan, ergenin ailesinde gerginlikler olduğunu göstermektedir. Ölçeğe ait madde numaraları: 2, 5*, 9*, 12*, 15*, 33, 37, 42, 46, 53, 55*, 65*, 67*, 74*, 79*, 82*, 86, 91*.

2- Dürtü Kontrolü: Bu gruptaki sorular, ergenin iç ve dış çevredeki baskılara karşı direnmede, egosunun ne ölçüde güçlü olduğunu ortaya koyar. Yüksek puan egonun savunmalarında zayıflık bulunduğunu, engellemelere karşı toleransının düşük olduğunu gösterir.

Ölçeğe ait Madde numaraları: 4*, 10*, 22, 41, 51, 61*, 96.

3- Cinsel Tutumlar: Ergenin cinsel konulardaki duyguları tutumları ve davranışları ele alınmakta, karşı cinsle ilişkileri hakkında bilgi alınmaktadır. Puanların yüksekliği veya düşüklüğü, cinsel konularda tutucu ve açık tutumların işaretidir.

Ölçeğe ait madde numaraları: 6*, 18, 58, 60*, 71*, 76*, 90, 92, 95.

4- Çevre Uyumu: Ergenin çevreye ne kadar başarılı bir şekilde uyum sağladığını gösterir.

Ölçeğe ait madde numaraları: 16*, 26, 32, 35*, 38*, 64, 69, 83*, 85*, 88*, 94.

5- Beden İmgesi: Ergenin kendi vücutlarına karşı olumlu yada olumsuz duygularını gösterir.

Ölçeğe ait madde numaraları: 17*, 28, 39, 54*, 62*, 70*, 73*, 77.

6- Duygusal Düzey: Ergenin ruhsal yapısı içerisindeki duygu uyumunu gösterir.

Ölçeğe ait madde numaraları: 7*, 14*, 21, 25*, 36*, 48*, 50, 78, 99*.

7- Baş etme Gücü: Ergenin çevreye ne ölçüde uyum sağladığı, kararlılığı, özgüveni belirtilmektedir.

Ölçeğe ait madde numaraları: 11, 57, 80*, 81, 84*.

8- Meslek ve Eğitim Hedefleri: Ergenin bir mesleğe hazırlılığını, gelecekle ilgili planlarını ve genel olarak çalışma ve iş konularındaki tutumlarını ölçmektedir.

Ölçeğe ait madde numaraları: 24, 30*, 40, 45*, 52, 59, 89*.

9- Sosyal İlişkiler: Ergenin arkadaşlıklarının niteliği ve yaşıt gruplarıyla ilişkileri hakkında bilgi verir. Yüksek puanlar, sosyal ilişkilerin gelişmediğini, yalnızlık ve izolasyon duygularını gösterir. Düşük puanlar ise duygudaşlık kurma potansiyelini gösterir.

Ölçeğe ait madde numaraları: 8*, 34*, 44*, 47, 56*, 66*, 68, 87, 97.

10- Ruh Sağlığı: Açık psikopatoloji belirtilerini gösterir.

Ölçeğe ait madde numaraları: 1*, 13*, 19*, 23*, 29*, 43*, 72*, 75, 98.

11- Bireysel Değerler: Ergenin, davranışlarında kendisinin mi yoksa başkalarının mı merkeze alındığını ortaya çıkarır. (99 soruluk uluslar arası formda, bu alt ölçeğin iç tutarlılığı çok düşük bulunarak, bağımsız bir alt ölçek olarak ele alınamayacağı belirtilmiştir).

Ölçeğe ait madde numaraları: 3, 27*, 31*, 49*, 63, 93 .

3.3.2 Değişken Ölçümü Formu

Araştırmanın bağımsız değişkeni olan benlik imgesi üzerinde etkili olan değişkenleri ölçebilmek için konuyla ilgili uzman görüşlerine başvurulmuş ve araştırmacı tarafından hazırlanmıştır (Ek-2).

Değişken ölçümü formunda toplam yedi değişken ölçülmüştür. Bunlar; öğrencilerin algıladığı başarı düzeyleri, öğrencilerin velilerince ziyaret edilme sıklığı, ailede sahip oldukları kardeş sayıları, okuldaki arkadaşlık ilişkileri, öğretmenleriyle iletişim düzeyleri, sorunlarıyla ilgilenilme düzeyleri ve algıladıkları öğretmen tutumlarıdır. Bu değişkenlere öğrencilerin verdiği cevaplar, Offer Benlik İmgesi Envanterinden aldıkları puanlarla karşılaştırılmış ve değişkenlerin ne ölçüde benlik imgesini etkilediği incelenmiştir.

3.4 Bilgilerin Toplanması

Bilgiler toplanmadan önce ilgili okul yöneticileriyle gerekli görüşmeler yapılmış ve gerekli izinler alınmıştır.

Değişken Ölçümü Formu ile Offer Benlik İmgesi Envanteri birlikte numaralandırılmış ve hangi form ile envanterin hangi öğrenciye ait olduğu belirlenmiştir.

Öğrenciye form ve envanter birlikte verilip birlikte toplanmıştır. Envanter ve form dağıtılmadan önce iki yönerge hakkında öğrencilere gerekli açıklamalar yapılmış, bilgilerin nerede ve ne amaçla kullanılacağı öğrencilere açıklanmıştır. Her iki yönerge için gerekli zaman verilmiştir.

Yönergeler Yatılı okullarda uygulanan etüt saatlerinde bizzat araştırmacı tarafından uygulanmıştır.

3.5 Bilgilerin Çözümü ve Yorumlanması

Bu araştırmada Elazığ il merkezi ile ilçelerinde bulunan Yatılı İlköğretim Okullarında Okuyan 8. sınıf öğrencilerinin benlik algılarını etkileyen faktörler araştırılmıştır. Araştırma için geliştirilen değişken ölçümü formu ile Offer Benlik İmgesi Envanteri öğrencilere uygulandıktan sonra toplanmış ve puanlanması yapılmıştır.

Denencelerin test edilmesinde, denencenin özelliğine göre genel olarak gruplar arasındaki etkileşimi ortaya koymak amacı ile varyans analizi (f) tekniği kullanılmıştır. İkili gruplar arasındaki etkileşimleri incelemek üzere ortalamalar arası t- testi tekniği kullanılmıştır.

Araştırmacı tarafından uygulanan anketten elde edilen verilerin analizinde “ssps for windows 9.0” istatistik programından yararlanılmış, yüzde, aritmetik ortalama, veri türüne göre varyans analizi, t testi, değişkenler arasındaki farkın (f puanı) anlamlı olduğu durumlarda farkın kaynağını belirlemek amacıyla Tukey HSD testi kullanılmıştır.

Bilgilerin istatistiksel çözümlemesinden sonra elde edilen sonuçlar, araştırmanın alt problem ve sayıtlılarında cevap olabilecek bir düzen içerisinde “bulgular” bölümünde sunulmuştur.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Elazığ ilindeki Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda okuyan öğrencilerle ilçelerindeki Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında okuyan 8. sınıf öğrencilerine ait benlik imgesi puanlarıyla bu puanları etkileyen değişkenlere ait istatistiksel çözümler aşağıda verilmiştir.

4.1. Grupların Cinsiyet Özelliklerine ait Bulgular

Araştırma kapsamında bulunan öğrencilere ait cinsiyet dağılımı Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1- Araştırma Kapsamındaki Öğrencilere ait Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	F	%
Kız	47	46.1
Erkek	55	53.9
TOPLAM	102	100.0

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin % 46,1’i kız, %53,9’u erkektir. Tablodan da görüldüğü gibi erkek ve kız öğrencilerin oranı birbirine yakındır.

4.2. Öğrencilerin Okuduğu Okulların Bulunduğu Yere Göre Dağılımı

Araştırmada öğrencilerin okuduğu okulların bulunduğu yere göre dağılımı Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 2- Öğrencilerin Okullara Göre Dağılımı

Okul	F	%
Merkez Yıbo	53	52
İlçe Yıbo	49	48
Toplam	102	100.0

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 52’si il merkezindeki Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda, % 48’i ise İlçelerde bulunan Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında okumaktadırlar. Araştırmaya katılım her iki yerleşim tipinde birbirine yakın olmuştur.

4.3. Cinsiyete Göre Offer Benlik İmgesi Puanlarıyla İlgili Bulgular

Bu bölümde araştırmaya katılan öğrencilerin Offer testi toplam puanı ve offer testi alt ölçeklerinden aldıkları puanları cinsiyete göre ve okulun bulunduğu yere göre incelenmiş, bu değişkenlerle benlik algısı arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmada önce cinsiyete göre elde edilen karşılaştırmalı bulgular, sonrada okulun bulunduğu yere göre karşılaştırmalı bulgular verilmektedir.

Araştırmaya katılan kız ve erkek öğrencilerin Offer Benlik İmgesi puanları karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 3'te görülmektedir.

Tablo3. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Sayısal Dağılımı, Offer Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t-Testi Sonucu

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t	P
Kız	47	257.87	8.57	.105	.917
Erkek	55	258.56	8.67		
Toplam	102	258,36			

Tablo 3'teki bulgular incelendiğinde cinsiyete göre öğrencilerin benlik imgesi puanları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>.05$). Bu sonuç daha önceleri benlik algısında cinsiyetler arası farkların anlamlı olmadığına dair araştırma bulgularını desteklemektedir. Kız öğrenciler daha az puan almalarına rağmen bu fark anlamlı görülmemektedir.

4.4. Okulun Bulunduğu Yere Göre Öğrencilerin Offer Benlik İmgesi Puanlarıyla İlgili Bulgular

Öğrencilerin okudukları okulun bulunduğu yere göre sayısal dağılımı, Benlik İmgesi puanları, standart sapmaları ve t-testi sonuçları tablo 4'te görülmektedir.

Tablo4. Öğrencilerin okuduğu okulun bulunduğu yere göre dağılımı, Offer Benlik İmgesi puanlarının ortalaması, Standart sapması ve t-testi sonucu

Okul	N	$\bar{X}$	S	t	P
Merkez Yibo	53	258.56	5.59	.490	.961
İlçe Yibo	49	258.14	6.66		
Toplam	102				

Tablo 4'teki bulgular incelendiğinde merkez YİBO'da okuyan öğrencilerle ilçelerdeki YİBO'larda okuyan öğrencilerin benlik imgesi puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>,05$). Her iki yerleşim tipinde okuyan öğrencilerin genel olarak aynı ekonomik ve sosyal şartlara sahip olmaları, benlik algısı yönünden aralarında bir farklılaşmanın olmamasına sebep olmaktadır. Merkez YİBO, il merkezinde olmasına rağmen genelde merkez köylerde ikamet eden öğrencileri barındırması söz konusudur. Bu öğrenciler de kısıtlı ekonomik ve sosyal imkânlarla sahip ortamlardan gelmektedirler. Ancak her iki grubun ortalama puanlarının yüksek olduğu dolayısıyla düşük benlik algısının varlığı söz konusudur.

4.5. Offer Benlik İmgesi Alt Ölçekleriyle İlgili Bulgular

Bu bölümde Öğrencilerin Offer Benlik İmgesi Envanteri Alt Ölçeklerinden aldığı puanlar okulun bulunduğu yere göre ve cinsiyete göre karşılaştırılmış, puan ortalamaları ve t testi sonuçları verilmiştir.

Okulun Bulunduğu Yere Göre Öğrencilerin Aile İlişkileri Alt Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Testi Sonuçları tablo 5'te görülmektedir.

Tablo 5- Okulun Bulunduğu Yere Göre Aile İlişkileri Alt Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Testi Sonuçları

Okul	N	$\bar{X}$	S	t	P
Merkez Yıbo	53	42.67	1.55	2.772	.007*
İlçe Yıbo	49	36.38	1.65		
Toplam	102				

* $p<,05$

Tablo 5'teki bulgular incelendiğinde merkez yıbo öğrencilerinin Aile İlişkileri alt ölçeğinde ilçelerde okuyan öğrencilere göre anlamlı farklılıklar gösterdikleri görülmektedir($p<,05$). Merkez yıbo öğrencilerinin puan ortalamalarının ($x:42.67$) ilçelerdeki öğrencilere göre daha yüksek($x:36,38$) olduğu ve daha düşük benlik algısına sahip oldukları gözlenmektedir. Aile ilişkileri alt ölçeğinde alınan yüksek puanlar ergenin ailesiyle gerginlikler yaşadığını belirtmektedir. Bu durumda merkez YİBO'da okuyan öğrencilerin aileleriyle daha fazla gerginlikler yaşadığı söylenebilir. Şunu belirtmek gerekir ki, merkezde okuyan öğrenciler bir şekilde farklı sosyal ortamlar görmektedirler. Bu ortamlarla ailelerinde özdeşleşen kendi yaşam biçimleri arasında bir

çatışmanın olabileceği unutulmamalıdır. Sosyalleşme ve şehir yaşantısının bir şekilde öğrencileri etkilediği ve aileleriyle çatışma ve gerginliklere yol açtığı söylenebilir.

Okulun Bulunduğu Yere Göre Öğrencilerin Dürtü Kontrolü Alt Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart sapmaları ve t Testi Sonuçları tablo 6'da görülmektedir.

Tablo 6- Okulun bulunduğu yere göre Dürtü Kontrolü Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları

Okul	N	$\bar{X}$	S	t	P
Merkez Yıbo	53	21.40	4.77	.130	.896
İlçe Yıbo	49	21.34	6.29		
Toplam	102				

Tablo 6'daki bulgular incelendiğinde dürtü kontrolü alt ölçeğinde merkez YİBO öğrencileriyle ilçelerde okuyan YİBO öğrencileri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p > ,05$). Dürtü kontrolü alt ölçeğinde yüksek puanlar egonun savunmalarında zayıflık olduğunu, engellemelere karşı toleransının düşük olduğunu göstermektedir. Öğrenciler ortalamanın üzerinde puanlar almışlardır. Bu da öğrencilerin zayıf ego yapılarına sahip olduğunu göstermektedir. Bu okullarda okuyan öğrencilere kendilerini güvenli hissedebilecekleri ortamlar hazırlanmalıdır.

Okulun Bulunduğu Yere Göre Öğrencilerin Cinsel Tutumlar Alt Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart sapmaları ve t Testi Sonuçları tablo 7'de görülmektedir.

Tablo 7- Okulun bulunduğu yere göre Cinsel Tutumlar Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları

Okul	N	$\bar{X}$	S	t	P
Merkez Yıbo	53	27.24	7.73	-2.758	.001*
İlçe Yıbo	49	30.89	5.30		
Toplam	102				

* $p < ,05$

Tablo 7'deki bulgular incelendiğinde cinsel tutumlar alt ölçeğinde merkez YİBO'da okuyan öğrencilerle ilçelerde okuyan öğrencilerin anlamlı bir şekilde farklılaştığı gözlenmektedir ($p < ,05$). Cinsel tutumlar alt ölçeğinde yüksek puanlar cinsel konularda tutuculuğu, düşük puanlar ise açık tutumların bir işaretidir. Bulgulardan da görüldüğü gibi ilçelerde okuyan öğrenciler cinsel konularda tutucu ve kapalı tutumlara sahiptir. Merkezde okuyan öğrenciler ise daha açık ve serbest

tutulmlara sahiptir. İki grubun aldığı yüksek puanlar genel olarak bu öğrencilerin cinsel konularda içe kapanık ve tutucu tutumlara sahip olduklarını göstermektedir. Bu sonucun oluşmasında öğrencilerin geldikleri sosyal ve kültürel yapının büyük etkisi vardır. Bu okullarda öğrencilere yönelik olarak cinsel konularda bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır.

Okulun Bulunduğu Yere Göre Öğrencilerin Çevre Uyumu Alt Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart sapmaları ve t Testi Sonuçları tablo 8’de görülmektedir.

Tablo 8- Okulun bulunduğu yere göre Çevre Uyumu Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları

Okul	N	$\bar{X}$	S	t	P
Merkez Yibo	53	27.54	7.87	-.499	.619
İlçe Yibo	49	28.32	7.87		
Toplam	102				

Tablo 8’deki bulgular incelendiğinde ilçelerde okuyan öğrencilerin çevre uyumu alt ölçeğinden aldığı puanlar ($x= 28,32$) merkezde okuyan öğrencilere göre daha yüksek ($x= 27,54$) olmasına rağmen bu fark anlamlı değildir ($p >,05$). Bu ölçekte yüksek puanlar zayıf çevre uyumunu, düşük puanlar ise güçlü çevre uyumunu göstermektedir. Tablodaki bulgulardan da anlaşılacağı gibi öğrenciler çevre uyumunda yüksek puanlar alarak zayıf uyumu göstermektedirler.

Okulun Bulunduğu Yere Göre Öğrencilerin Beden İmgesi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart sapmaları ve t Testi Sonuçları tablo 9’da görülmektedir.

Tablo 9- Okulun bulunduğu yere göre Beden İmgesi Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları

Okul	N	$\bar{X}$	S	t	P
Merkez Yibo	53	21.79	7.63	.026	.979
İlçe Yibo	49	21.75	6.66		
Toplam	102				

Tablo 9’daki bulgular incelendiğinde Beden imgesi alt ölçeğinde iki grup arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemektedir ($p>,05$). Beden imgesi alt ölçeğinde yüksek puanlar olumsuz beden imgesini, düşük puanlar ise yüksek beden imgesini tanımlar. Tablodaki bulgulardan da görüldüğü gibi öğrenciler kendi beden imgeleri hakkında olumlu yargılara sahiptirler.

Okulun Bulunduğu Yere Göre Öğrencilerin Duygu Düzeyi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart sapmaları ve t Testi Sonuçları tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10- Okulun bulunduğu yere göre Duygu Düzeyi Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları

Okul	N	$\bar{X}$	S	t	P
Merkez Yibo	53	26.26	8.41	.449	.654
İlçe Yibo	49	25.51	8.53		
Toplam	102				

Tablo 10'daki bulgular incelendiğinde duygu düzeyi alt ölçeğinde öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>.05$). Bu ölçekte yüksek puan zayıf duygusal uyumu gösterir. Öğrencilerin puan ortalamalarına bakıldığında yüksek ortalama puanlar aldıkları ve dolayısıyla zayıf duygusal uyuma sahip oldukları görülmektedir. Bu durum özellikle bu okullarda güçlü rehberlik çalışmalarının önemini göstermektedir.

Okulun Bulunduğu Yere Göre Öğrencilerin Baş etme Gücü Alt Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart sapmaları ve t Testi Sonuçları tablo 11'de görülmektedir.

Tablo 11- Okulun bulunduğu yere göre Baş etme Gücü Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları

Okul	N	$\bar{X}$	S	t	P
Merkez Yibo	53	13.05	4.70	.477	.635
İlçe Yibo	49	12.63	4.24		
Toplam	102				

Tablo 11'deki bulgular incelendiğinde baş etme gücü alt ölçeğinde öğrencilerin aldığı puanlar arasında anlamlı bir fark gözlenmemektedir ($p>.05$). Bu ölçekte yüksek puan ergenin çevreye uyumda zayıf olduğunu ve özgüven eksikliğini gösterir. Tablodaki bulgulardan da görülebileceği gibi öğrencilerin aldığı ortalama puanlar, çevreye uyumda zayıf olduklarını ve düşük bir özgüvene sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Bu okullarda alıştırma ve oryantasyon hizmetlerine ağırlık verilmesi, sosyal ve fiziksel çevre hakkında bilgilendirilmelere ağırlık verilmesi olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Okulun Bulunduğu Yere Göre Öğrencilerin Meslek ve Eğitim Hedefleri Alt Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart sapmaları ve t Testi Sonuçları tablo 12’de görülmektedir.

Tablo 12- Okulun bulunduğu yere göre Meslek ve Eğitim Hedefleri Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları

Okul	N	$\bar{X}$	S	t	P
Merkez YİBO	53	13.71	5.39	.672	.503
İlçe YİBO	49	13.00	5.36		
Toplam	102				

Tablo 12’deki bulgular incelendiğinde, meslek ve eğitim hedefleri alt ölçeğinde, merkez YİBO öğrencileriyle ilçelerde okuyan YİBO öğrencilerinin aldığı puanlar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>.05$). Bu alt ölçekte yüksek puan gelecekle ilgili planlarının ve mesleki tutumlarının belirginleşmediğini ve olumsuz kanaatler içerdiğini göstermektedir. Öğrencilerin aldığı ortalama puanlara bakıldığında meslek ve eğitim hedefleri konusunda öğrencilerin olumlu tutumlara ve beklentilere sahip oldukları görülmektedir.

Okulun Bulunduğu Yere Göre Öğrencilerin Sosyal İlişkiler Alt Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart sapmaları ve t Testi Sonuçları tablo 13’te görülmektedir.

Tablo 13- Okulun bulunduğu yere göre Sosyal İlişkiler Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları

Okul	N	$\bar{X}$	S	t	P
Merkez YİBO	53	25.33	6.61	-.184	.855
İlçe YİBO	49	25.59	7.25		
Toplam	102				

Tablo 13’teki bulgular incelendiğinde sosyal ilişkiler alt ölçeğinde merkez YİBO öğrencileriyle ilçelerdeki YİBO öğrencilerinin aldığı puanlar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>.05$). Bu ölçekte yüksek puanlar sosyal ilişkilerin gelişmediğini ve yalnızlık hissini güçlülüğünü gösterir. Öğrencilerin aldığı puanlara bakıldığında alınan puanların ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Bu da zayıf sosyal ilişkileri göstermektedir. Bu durumun yatılı okula has yaşam biçiminin bir sonucu olduğu söylenebilir. Öğrencilerin güçlü sosyal ilişkilere sahip olması ve yalnızlık

hissine kapılmaması için yapılacak bazı aktiviteler ve organizasyonlar daha olumlu bir benlik yapısı oluşturacaktır.

Okulun Bulunduğu Yere Göre Öğrencilerin Ruh Sağlığı Alt Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart sapmaları ve t Testi Sonuçları tablo 14'te görülmektedir.

Tablo 14- Okulun bulunduğu yere göre Ruh Sağlığı Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları

Okul	N	$\bar{X}$	S	t	P
Merkez YİBO	53	26.77	6.91	-1.079	.283
İlçe YİBO	49	28.30	7.42		
Toplam	102				

Tablo 14'teki bulgular incelendiğinde merkez YİBO öğrencileriyle ilçelerde okuyan YİBO öğrencileri arasında ruh sağlığı alt ölçeğinde anlamlı bir fark gözlenmemektedir

($p>,05$). Bu ölçekte yüksek puanlar olumsuz ruh sağlığını ve psikopatoloji belirtilerini gösterir. İlçelerdeki öğrencilerin ortalama puanları ($x=28,30$) merkezde okuyan öğrencilere ($x=26,77$) göre daha yüksektir. Her iki grubun ortalama puanlarına bakıldığında puanların test standardına göre yüksek olduğu ve öğrencilerin olumsuz ruhsal yapıya sahip oldukları görülmektedir.

Okulun Bulunduğu Yere Göre Öğrencilerin Bireysel Değerler Alt Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart sapmaları ve t Testi Sonuçları tablo 15'te görülmektedir.

Tablo 15- Okulun bulunduğu yere göre Bireysel Değerler Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları

Okul	N	$\bar{X}$	S	t	P
Merkez YİBO	53	12.49	5.02	-2.343	.021*
İlçe YİBO	49	14.71	4.51		
Toplam	102				

* $p<,05$

Tablo 15'teki bulgular incelendiğinde merkez YİBO öğrencileriyle ilçelerde okuyan YİBO öğrencileri arasında bireysel değerler alt ölçeğinde anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir ($p<,05$). Bu ölçekte yüksek puanlar olumsuz değer ve davranışları göstermektedir. İlçelerdeki öğrencilerin ortalama puanları ($x=14,71$)

merkezde okuyan öğrencilere ($x=12,49$) göre daha yüksektir. Buna göre ilçelerde yaşayan öğrencilerin daha olumsuz bireysel değerlere sahip oldukları yada bireysel değerlerinin yeterince gelişmediği söylenebilir. Bu durum ilçelerdeki öğrencilerin yeterli sosyal stüasyonlara sahip olmadıklarını ve daha geliştirici rehberlik faaliyetleriyle desteklenmeleri gerektiğini göstermektedir.

Bu bölümde Öğrencilerin Offer Benlik İmgesi Envanteri Alt Ölçeklerinden aldığı puanlar, cinsiyete göre karşılaştırılmış, puan ortalamaları ve t testi sonuçları verilmiştir.

Cinsiyete Göre Öğrencilerin Aile İlişkileri Alt Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart sapmaları ve t Testi Sonuçları tablo 16'da görülmektedir.

Tablo 16- Cinsiyete göre Aile İlişkileri Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t	P
Kız	47	39.04	11.25	.483	.630
Erkek	55	40.18	12.37		
Toplam	102				

Tablo 16'daki bulgular incelendiğinde kız öğrencilerle erkek öğrenciler arasında aile ilişkileri alt ölçeğinde anlamlı bir fark gözlenmemektedir ($p>.05$). Bu ölçekte yüksek puanlar ergenin ailesiyle gerginlikler olduğunu göstermektedir. Erkek öğrencilerin ortalama puanları ($x=40,18$) kız öğrencilere ($x=39,04$) göre daha yüksektir. Her iki grubun ortalama puanlarına bakıldığında öğrencilerin yüksek puanlar aldıkları ve aile ilişkilerinde gerginlikler olduğu görülmektedir. Bulgulardan yola çıkarak, ailelere yönelik bazı çalışmalar yapılabilceği söylenebilir. Öğrencilerin aileleriyle daha sık görüşmeleri sağlanarak sorunların daha çabuk paylaşılmasına yardımcı olunacağı unutulmamalıdır.

Cinsiyete Göre Öğrencilerin Dürtü Kontrolü Alt Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart sapmaları ve t Testi Sonuçları tablo 17'de görülmektedir.

Tablo 17- Cinsiyete göre Dürtü Kontrolü Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t	P
Kız	47	21.93	5.83	-.868	.387
Erkek	55	20.98	5.26		
Toplam	102				

Tablo 17'deki bulgular incelendiğinde kız öğrencilerle erkek öğrenciler arasında dürtü kontrolü alt ölçeğinde anlamlı bir fark gözlenmemektedir ($p>.05$). Bu ölçekte yüksek puanlar ergenin egosunda zayıflıklar olduğunu göstermektedir. Kız öğrencilerin ortalama puanları ($x=21,93$) erkek öğrencilere ($x=20,98$) göre daha yüksektir. Bu da kız öğrencilerin zayıf ego savunmalarına daha fazla sahip olduğunu göstermektedir. Her iki grubun ortalama puanlarına bakıldığında öğrencilerin yüksek puanlar aldıkları ve egolarının savunmalarda zayıflık gösterdiği görülmektedir.

Cinsiyete Göre Öğrencilerin Cinsel Tutumlar Alt Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart sapmaları ve t Testi Sonuçları tablo 18'de görülmektedir.

Tablo 18- Cinsiyete göre Cinsel Tutumlar Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları

Cinsiyet	N	X	S	t	P
Kız	47	31.27	6.50	-3.222	.002*
Erkek	55	27.05	6.60		
Toplam	102				

* $P<.05$

Tablo 18'deki bulgular incelendiğinde kız öğrencilerle erkek öğrenciler arasında cinsel tutumlar alt ölçeğinde aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark olduğu gözlenmektedir ($p<.05$). Bu ölçekte yüksek puanlar cinsel konulardaki tutucu ve kapalı tutumları belirtir. Kız öğrencilerin ortalama puanları ($x=31,27$) erkek öğrencilere ($x=27,05$) göre daha yüksektir. Bu da kız öğrencilerin daha tutucu ve kapalı cinsel tutumlara sahip olduğunu göstermektedir. Erkek öğrenciler daha açık ve serbest cinsel tutumlara sahiptir. Kız öğrencilerin, sosyal yapının ve aile yaklaşımlarının bir sonucu olarak cinsel konularda yeterince bilgilenme fırsatlarının ve paylaşım ortamlarının olmaması bu sonucun doğmasında etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca toplumsal cinsiyet kavramı içerisinde kızlar için algılanan anlayış biçimi bu sonucun doğmasında etken

olabilir. Şöyle ki kırsal kesimlerde kız çocuklarına daha kapalı ve içedönük cinsel roller aileler tarafından daha küçük yaşlarda biçilir. Bu durum yaşamın ileriki safhalarında da devam eder.

Cinsiyete Göre Öğrencilerin Çevre Uyumu Alt Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart sapmaları ve t Testi Sonuçları tablo 19’da görülmektedir.

Tablo 19- Cinsiyete göre Çevre Uyumu Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t	P
Kız	47	26.48	7.34	1.721	.088
Erkek	55	29.14	8.11		
Toplam	102				

Tablo 19’daki bulgular incelendiğinde kız öğrencilerle erkek öğrenciler arasında çevre uyumu alt ölçeğinde aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark gözlenmemektedir ($p>.05$). Bu ölçekte yüksek puanlar zayıf çevre uyumunu, düşük puanlar ise güçlü çevre uyumunu belirtir. Erkek öğrencilerin ortalama puanları ($x=29,14$) kız öğrencilere ($x=26,48$) göre daha yüksektir. Bu da erkek öğrencilerin daha az çevreyle uyum sağladıklarını ve daha çok problemler yaşadıklarını göstermektedir. Ancak iki grubun ortalama puanlarına bakıldığında öğrencilerin çevreyle uyumlarında başarılı olamadıkları söylenebilir. Yatılı okulun kendine has özerk yaşantısı bu sonucun doğmasında etken olarak görülebilir. Bu okulların yerleşim merkezlerine uzak olması bu sonucun doğmasında bir diğer etkidir.

Cinsiyete Göre Öğrencilerin Beden İmgesi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart sapmaları ve t Testi Sonuçları tablo 20’de görülmektedir.

Tablo 20- Cinsiyete göre Beden İmgesi Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t	P
Kız	47	21.31	6.40	.593	.555
Erkek	55	22.16	7.76		
Toplam	102				

Tablo 20’deki bulgular incelendiğinde kız öğrencilerle erkek öğrenciler arasında beden imgesi alt ölçeğinde aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark

gözlenmemektedir ($p>,05$). Bu ölçekte yüksek puanlar kişinin kendi bedenine karşı olumsuz duyguları içerirken düşük puanlar olumlu duyguları içermektedir. Erkek öğrencilerin ortalama puanları ($x=22,16$) kız öğrencilere ($x=21,31$) göre daha yüksektir. Bu da erkek öğrencilerin kendi bedenlerine yönelik olarak kızlara göre daha fazla olumsuz kaniya sahip olduğunu göstermektedir ancak bu fark belirgin değildir. Her iki grubun ortalama puanlarına bakıldığında genelde puanların yüksek olduğu ve olumsuz beden imgesine sahip olduğu gözlenmektedir.

Cinsiyete Göre Öğrencilerin Duygu düzeyi Alt Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart sapmaları ve t Testi Sonuçları tablo 21’de görülmektedir.

Tablo 21- Cinsiyete göre Duygu Düzeyi Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t	P
Kız	47	26.68	8.92	-.861	.391
Erkek	55	25.23	8.01		
Toplam	102				

Tablo 21’deki bulgular incelendiğinde kız öğrencilerle erkek öğrenciler arasında duygu düzeyi alt ölçeğinde aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark gözlenmemektedir ($p>,05$). Bu ölçekte yüksek puan zayıf duygusal uyumu gösterir. Kız öğrencilerin ortalama puanları ($x=26,68$) erkek öğrencilere ($x=25,23$) göre daha yüksektir. Bu da kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha zayıf duygusal uyuma sahip olduklarını gösterse de bu fark anlamlı değildir. Her iki grubun ortalama puanlarına bakıldığında genelde puanların yüksek olduğu ve olumsuz duygusal uyuma sahip olduğu gözlenmektedir.

Cinsiyete Göre Öğrencilerin Baş etme Gücü Alt Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart sapmaları ve t Testi Sonuçları tablo 22’de görülmektedir.

Tablo 22- Cinsiyete göre Baş etme Gücü Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t	P
Kız	47	13.91	4.84	-2.262	.026*
Erkek	55	11.94	3.95		
Toplam	102				

* $p<,05$

Tablo 22'deki bulgular incelendiğinde kız öğrencilerle erkek öğrenciler arasında baş etme gücü alt ölçeğinde aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark gözlenmektedir ($p < .05$). Bu ölçekte yüksek puan ergenin çevreye uyumda zayıf olduğunu ve özgüven eksikliğini gösterir. Kız öğrencilerin ortalama puanları ($x=13,91$) erkek öğrencilere ($x=11,94$) göre daha yüksektir. Bu da kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre çevre uyumunun zayıf olduğunu ve özgüven eksikliğinin daha fazla hissedildiğini gösterir.

Cinsiyete Göre Öğrencilerin Meslek ve Eğitim Hedefleri Alt Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Testi Sonuçları tablo 23'de görülmektedir.

Tablo 23- Cinsiyete göre Meslek ve Eğitim Hedefleri Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t	P
Kız	47	12.48	4.81	1.547	.125
Erkek	55	14.12	5.72		
Toplam	102				

Tablo 23'deki bulgular incelendiğinde kız öğrencilerle erkek öğrenciler arasında meslek ve eğitim hedefleri alt ölçeğinde aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark gözlenmemektedir ($p > .05$). Bu alt ölçekte yüksek puan ergenin, gelecekle ilgili planlarının ve mesleki tutumlarının belirginleşmediğini ve olumsuz kanaatler içerdiğini göstermektedir. Erkek öğrencilerin ortalama puanları ($x=14,12$) kız öğrencilere ($x=12,48$) göre daha yüksektir. Ancak ölçeğin ortalama puanları içerisinde her iki grubun aldığı puan ortalamaları düşüktür. Bu da her iki grubun, gelecekle ilgili olarak olumlu beklentilere sahip olduklarını göstermektedir.

Cinsiyete Göre Öğrencilerin Sosyal İlişkiler Alt Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Testi Sonuçları tablo 24'te görülmektedir.

Tablo 24- Cinsiyete göre Sosyal İlişkiler Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t	P
Kız	47	24.10	5.91	1.856	.066
Erkek	55	26.61	7.49		
Toplam	102				

Tablo 24'teki bulgular incelendiğinde kız öğrencilerle erkek öğrenciler arasında sosyal ilişkiler alt ölçeğinde aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark gözlenmemektedir ($p>,05$). Bu alt ölçekte yüksek puan sosyal ilişkilerin gelişmediğini, yalnızlık ve izolasyon duygularını gösterir. Erkek öğrencilerin ortalama puanları ($x=26,61$), kız öğrencilere ($x=24,10$) göre daha yüksektir. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yalnız ve sosyal ilişkilerinin daha az geliştiği görülmektedir. Ölçeğin ortalama puanları içerisinde her iki grubun aldığı puan ortalamaları yüksektir. Dolayısıyla bu her iki grupta da, sosyal ilişkilerin gelişmediğini ve yalnızlık duygusunun yaşandığını göstermektedir.

Cinsiyete Göre Öğrencilerin Ruh Sağlığı Alt Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Testi Sonuçları tablo 25'te görülmektedir.

Tablo 25- Cinsiyete göre Ruh Sağlığı Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t	P
Kız	47	26.97	6.99	.690	.492
Erkek	55	27.96	7.35		
Toplam	102				

Tablo 25'teki bulgular incelendiğinde kız öğrencilerle erkek öğrenciler arasında ruh sağlığı alt ölçeğinde aldıkları puanlar bakımından anlamlı bir fark gözlenmemektedir ($p>,05$). Bu alt ölçekte yüksek puan olumsuz ruhsal yapı öğelerinin bulunduğunu göstermektedir. Erkek öğrencilerin ortalama puanları ($x=27,96$) kız öğrencilere ($x=26,97$) göre daha yüksektir ancak bu fark belirgin değildir. Ölçeğin ortalama puanları içerisinde her iki grubun aldığı puan ortalamaları yüksektir. Dolayısıyla her iki grupta da, olumsuz ruhsal yapıların bulunduğu söylenebilir.

Cinsiyete Göre Öğrencilerin Bireysel Değerler Alt Ölçeği Puan Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Testi Sonuçları tablo 26'da görülmektedir.

Tablo 26- Cinsiyete göre Bireysel Değerler Alt Ölçeği puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t	P
Kız	47	13.78	5.36	-.434	.665
Erkek	55	13.36	4.49		
Toplam	102				

Tablo 26'daki bulgular incelendiğinde kız öğrencilerle erkek öğrenciler arasında bireysel değerler alt ölçeğinde aldıkları puanlar bakımından anlamlı bir fark gözlenmemektedir ($p>.05$). Bu ölçekte yüksek puanlar olumsuz değer ve davranışları göstermektedir. Kız öğrencilerin ortalama puanları ($x=13,78$) erkek öğrencilere ($x=13,36$) göre daha yüksektir ancak bu fark belirgin değildir. Ölçeğin ortalama puanları içerisinde her iki grubun aldığı puan ortalamaları düşüktür. Dolayısıyla her iki grupta da, olumlu bireysel değerlerin olduğu söylenebilir.

4.6. Benlik İmgesi Puanlarıyla Değişkenler Arası İlişkilere Ait Bulgular

Bu bölümde Benlik İmgesi ile bazı değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Öğrencilerin Offer Benlik İmgesi Envanterinden aldığı toplam puanlar algılanan akademik başarı düzeyi, okuldaki arkadaş ilişkilerinden memnunluk durumu, öğrencilerin sorunlarıyla ilgilenilme düzeyi, öğrencilerin velilerince ziyaret edilme sıklığı, öğrencilerin kardeş sayısına göre dağılımı, öğrencilerin öğretmenleriyle iletişim olanakları ve öğrencilerin algıladığı öğretmen tutumları gibi değişkenler yönünden incelenmektedir.

Öğrencilerin algıladıkları başarı düzeylerine göre sayısal dağılımı, Benlik İmgesi puanlarının ortalamaları, standart sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi sonucu Tablo 27'de görülmektedir.

Tablo 27- Öğrencilerin Algıladıkları Başarı Düzeylerine Göre Sayısal Dağılımı, Benlik İmgesi Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri

Başarı Düzeyi	N	$\bar{X}$	S	F	P
Başarılı	5	249.200	25.91	2.782	.067
Orta Düzeyde	51	249.330	4.86		
Başarısız	46	269.360	7.18		

Tablo 27 'deki bulgular incelendiğinde, varyans analizi sonucunda elde edilen F değeri (2,782), benlik algısı puanları ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığını göstermektedir ($p>.05$). Algılanan başarı düzeyi düştükçe benlik algısı puanlarının arttığı görülmektedir. Bu ölçekte yüksek puanın düşük benlik algısını gösterdiği daha önce vurgulanmıştı. Kendini başarılı ve orta düzeyde algılayan öğrencilerin($x:249,330$)

kendilerini başarısız olarak algılayanlara göre(x:269,360) daha düşük puanlar aldıkları görülmektedir ancak bu fark anlamlı

Öğrencilerin algıladıkları arkadaşlık düzeylerine göre sayısal dağılımı, benlik imgesi puanlarının ortalamaları, standart sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi sonucu Tablo 28’de görülmektedir.

Tablo 28- Öğrencilerin Algıladıkları Arkadaşlık Düzeylerine Göre Sayısal Dağılımı, Benlik İmgesi Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri

Arkadaşlık İlişkileri	N	$\bar{X}$	S	F	P
Çok Memnunum	41	246.75	7.03	2.468	.050*
Memnunum	42	259.45	6.09		
Kısmen Memnunum	13	287.69	11.78		
Memnun Değilim	4	260.24	14.59		
Hiç Memnun Değilim	2	279.00	44.00		

*p<,05

Tablo 28’deki bulgular incelendiğinde varyans analizi sonucunda elde edilen F değeri (2,468), benlik algısı puanları ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğunu göstermektedir (p<.05). Arkadaşlık ilişkilerinden memnunluk düzeyi düşüğe öğrencilerin benlik algısı puanları da yükselmektedir. Ortalamalar arasındaki farkın kaynağını belirlemek için yapılan Tukey testi sonucunda, arkadaşlık ilişkilerinden çok memnun olanlar (x:246,75) ve memnun olanlar (x:259,45) düşük ortalama puanlar alırken, kısmen memnun olanlar (x:287,69), memnun olmayanlar (x:260,24) ve hiç memnun olmayanlar (x:279,00) oldukça yüksek ortalama puanlar almaktadırlar. Arkadaşlık ilişkilerinden memnun olmayan grubun aldığı yüksek puanlar düşük benlik saygısına işaret etmektedir. Yatılı okul gibi arkadaşlık ilişkilerinin yoğun bir şekilde yaşandığı ortamlarda, bu ilişkilerin sağlıklı ve olumlu bir zeminde yürütülmesi, öğrencilerin kişilik gelişimleri açısından büyük öneme sahip olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin sorunlarıyla ilgilenilme düzeylerine göre sayısal dağılımı, benlik imgesi puanlarının ortalamaları, standart sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi sonucu Tablo 29’da görülmektedir.

Tablo 29- Öğrencilerin Sorunlarıyla İlgilenilme Düzeylerine Göre Sayısal Dağılımı, Benlik İmgesi Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri

İlgi Düzeyi	N	$\bar{X}$	S	F	P
Çok İlgileniyor	23	247.56	8.81	1.515	.204
İlgileniliyor	41	259.68	6.02		
Kısmen İlgileniliyor	29	256.03	9.38		
İlgilenilmiyor	7	292.14	8.97		
Hiç İlgilenilmiyor	2	271.00	54.00		

Tablo 29'daki bulgular incelendiğinde varyans analizi sonucunda elde edilen F değeri (1,515), benlik algısı puanları ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığını göstermektedir ($p>.05$). Öğrencilerin sorunlarıyla ilgilenilme düzeyi düştükçe benlik algısı puanlarının yükseldiği gözlenirse de bu anlamlı bir ilişkinin olduğu gözlenememektedir.

Öğrencilerin velilerince ziyaret edilme sıklığına göre sayısal dağılımı, benlik imgesi puanlarının ortalamaları, standart sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi sonucu Tablo 30'da görülmektedir.

Tablo 30- Öğrencilerin Velilerince Ziyaret Edilme Sıklığına Göre Sayısal Dağılımı, Benlik İmgesi Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri

Veli Ziyareti Sıklığı	n	x	S	F	p
Ayda en az bir kez	43	248.30	6.46	1.900	.117
Üç ayda bir kez	23	259.26	7.85		
Altı ayda bir kez	7	251.14	18.47		
Yılda bir kez	14	282.35	12.20		
Hiç gelmezler	15	266.80	11.71		

Tablo 30'daki bulgular incelendiğinde varyans analizi sonucunda elde edilen F değeri (1,900), benlik algısı puanları ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığını göstermektedir ($p>.05$). Öğrencilerin velilerince ziyaret edilme düzeyi düştükçe benlik algısı puanlarının yükseldiği ancak bu farkın anlamlı olmadığı gözlenmektedir.

Öğrencilerin kardeş sayısına göre sayısal dağılımı, benlik imgesi puanlarının ortalamaları, standart sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi sonucu Tablo 31'de görülmektedir.

Tablo 31- Öğrencilerin Kardeş Sayısına Göre Sayısal Dağılımı, Benlik İmgesi Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri

Kardeş Sayısı	N	$\bar{X}$	S	F	P
Hiç kardeşi yok	7	274.00	20.77	.681	.566
Bir-üç kardeş	30	264.00	6.80		
Dört-altı kardeş	41	254.65	6.84		
Yedi ve daha fazla	24	253.08	9.67		

Tablo 31'deki bulgular incelendiğinde varyans analizi sonucunda elde edilen F değeri (.681), benlik algısı puanları ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığını göstermektedir ($p > .05$).

Öğrencilerin öğretmenler iletişim düzeylerine göre sayısal dağılımı, benlik imgesi puanlarının ortalamaları, standart sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi sonucu Tablo 32'de görülmektedir.

Tablo 32- Öğrencilerin Öğretmenleriyle İletişim Düzeylerine Göre Sayısal Dağılımı, Benlik İmgesi Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri

Öğretmenlerle İletişim Biçimleri	N	$\bar{X}$	S	F	P
Öğretmenlerimle her zaman konuşurum	48	244.33	5.43	2.833	.029*
Öğretmenlerimle bazen konuşurum	13	274.69	10.85		
Öğretmenlerimle yeterince konuşamam	14	260.71	13.00		
Öğretmenlerimle konuşmaktan çekinirim	24	273.33	8.31		
Öğretmenlerimle hiç konuşamam	3	281.33	33.19		

* $p < .05$

Tablo 32'deki bulgular incelendiğinde varyans analizi sonucunda elde edilen F değeri (2.833). benlik algısı puanları ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğunu göstermektedir ($p < .05$). Öğrencilerin öğretmenlerle iletişim düzeyleri olumsuz yönde ilerledikçe benlik algısı puanlarının yükseldiği ve düşük benlik saygısının olduğu gözlenmektedir. Ortalamalar arasındaki farkın kaynağını belirlemek için yapılan Tukey testi sonucunda, öğretmenleriyle her zaman konuşabilen öğrenciler ($x:244,33$) ve öğretmenleriyle bazen konuşabilen öğrenciler ($x:274,69$) düşük ortalama puanlar alırken, öğretmenleriyle yeterince konuşamayan öğrenciler ($x:260,71$), öğretmenleriyle konuşmaktan çekinen öğrenciler ($x:273,33$) ve öğretmenleriyle hiç konuşamayan öğrenciler ($x:281,33$) yüksek ortalama puanlar almaktadırlar. Tabloda verilen ortalama

bulgulara bakıldığında öğretmenleriyle yeterince iletişim olanaklarına sahip olmayan öğrencilerin yüksek benlik algısı puanları aldıkları ve buna bağlı olarak düşük benlik saygısına sahip oldukları gözlenmektedir. Bu durum öğrenci-öğretmen iletişiminin çok önemli olduğunu göstermektedir. Özellikle yatılı okul yaşantısında tüm zamanlarını öğrencilerle birlikte geçiren öğretmenlerin, yapıcı ve kabul edici iletişim becerilerini sergilemeleri, öğrenciler üzerinde olumlu benlik yapılarının oluşmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Öğrencilerin algıladıkları öğretmen tutumlarına göre sayısal dağılımı, Benlik İmgesi puanlarının ortalamaları, standart sapmaları ve Tek Yönlü Varyans Analizi sonucu Tablo 33’de görülmektedir..

Tablo 33- Öğrencilerin Algıladıkları Öğretmen Tutumlarına Göre Sayısal Dağılımı, Benlik İmgesi Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve F Değeri

Algılanan Öğretmen Tutumları	N	$\bar{X}$	S	F	P
Sevecen davranırlar	55	250.96	5.44	2.864	.062
Otoriter-baskıcı davranırlar	36	272.05	7.24		
İlgisiz Davranırlar	11	250.54	15.46		

Tablo 33’deki bulgular incelendiğinde varyans analizi sonucunda elde edilen F değeri (2,864), benlik algısı puanları ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığını göstermektedir ($p>.05$). Sevecen öğretmen tutumları algılayan öğrenciler ($x:250,96$) ve ilgisiz öğretmen tutumları algılayan öğrenciler ($x:250,54$) düşük ortalama puanlar alırken, otoriter-baskıcı öğretmen tutumları algılayan öğrenciler ($x:272,05$) yüksek ortalama puanlar almaktadırlar. Tabloda verilen ortalama bulgulara bakıldığında baskıcı ve otoriter öğretmen tutumları algılayan öğrencilerin yüksek benlik algısı puanları almışlardır. Bu da düşük benlik algısına işaret etmektedir. İlgisiz ve sevecen öğretmen tutumları algılayan öğrencilerin biri birine çok yakın puanlar almaları da üzerinde tartışılması gereken önemli bir bulgudur. Öğrencilerin baskı ve şiddete yönelik tutumlardansa, ilgisiz tutuma razı oldukları görülmektedir. Tüm zamanlarını ailelerinden uzakta, öğretmenleriyle geçiren öğrencilerin şiddetten uzak bir ortam istedikleri söylenebilir. Öğretmen tutumları ile öğrencilerin benlik algıları arasındaki ilişkiler başkaca araştırma bulgularıyla desteklenmelidir.

BÖLÜM V

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma bulgularına ait sonuçlar verilmiş ve bu sonuçlar ışığında bazı önerilerde bulunulmuştur.

Bu araştırma Elazığ il merkezinde bulunan Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda okuyan sekizinci sınıf öğrencileriyle (n=53) ilçelerinde bulunan Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda okuyan sekizinci sınıf öğrencilerini (n=49) kapsamaktadır. Bulgulardan da görüldüğü gibi katılım her iki yerleşim tipinde birbirine yakın olmuştur.

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin % 53,9'u (n=55) erkek, % 46,1'i (n=47) kızlardan oluşmaktadır. Kız ve erkek öğrencilerin oranı birbirine yakındır.

Araştırma kapsamında öğrencilerin ölçekten aldıkları toplam puanlar ve alt ölçeklerden aldıkları toplam puanlar ayrı ayrı hesaplanmıştır. Öğrencilerin benliğin farklı boyutlarındaki durumlarını gözlemleyebilmek için bu yola başvurulmuştur. Daha sonra bu öğrencilerin aldığı toplam benlik algısı puanları öğrencilerin algıladığı akademik başarı düzeyi, sorunlarıyla ilgilenilme düzeyleri, arkadaşlık ilişkilerinden memnunluk düzeyi, velilerince ziyaret edilme durumu, kardeş sayısı, öğretmenleriyle iletişim düzeyleri ve algıladıkları öğretmen tutumları gibi değişkenlerle karşılaştırılmış ve aralarındaki ilişki incelenmiştir.

Okulun bulunduğu yere göre toplam benlik puanlarına bakıldığında merkez YİBO ile (x=258,56) ilçe YİBO'ları arasında (x=258,14) birbirine yakın değerler gözlenmektedir. Ancak her iki grubun aldığı bu yüksek puanlar düşük benlik algısına işaret etmektedir. Cinsiyete göre dağılımda da anlamlı bir fark gözlenmemektedir. Erkek öğrenciler (x=258,78) kız öğrencilere göre (x=257,87) yüksek puan almalarına rağmen bu fark anlamlı değildir. Ancak her iki grubun aldığı yüksek ortalama puanlar düşük benlik algısına işaret etmektedir.

Okulun bulunduğu yere göre öğrencilerin alt ölçeklerden aldığı puanlar incelendiğinde cinsel tutumlar , aile ilişkileri ve bireysel değerler alt ölçeklerinde anlamlı farklılıkların olduğu gözlenmektedir. Cinsel tutumlar alt ölçeğinde merkez YİBO öğrencilerinin (x=27,24), ilçelerdeki YİBO öğrencilerine (x=30,89) göre düşük puanlar aldıkları gözlenmektedir. Bu ölçekte yüksek puanlar tutucu ve kapalı cinsel tutumları, düşük puanlar ise açık cinsel tutumları göstermektedir. Merkez YİBO

öğrencilerinin ilçelerdeki öğrencilere göre daha açık ve serbest cinsel tutumlara sahip oldukları, ilçelerdeki öğrencilerin cinsel konularda kendilerini sınırlanmış ve içe dönük olarak gördükleri söylenebilir.

Aile ilişkileri alt ölçeğinde merkez YİBO öğrencilerinin ($x:42,67$) ilçelerdeki öğrencilere göre ($x:36,38$) daha yüksek puanlar aldıkları ve daha düşük bir benlik saygısına sahip oldukları görülmektedir.

Bireysel değerler alt ölçeğinde ise ilçelerdeki YİBO öğrencilerinin ($x:14,71$) merkezdeki öğrencilere ($x:12,49$) daha yüksek puanlar aldıkları ve daha düşük benlik saygısına sahip oldukları görülmektedir.

Cinsiyete göre öğrencilerin alt ölçeklerden aldığı puanlar incelendiğinde cinsel tutumlar ve baş etme gücü alt ölçeğinde anlamlı farklar gözlemlenirken ($p<,05$) diğer alt ölçeklerde anlamlı farklar gözlenmemektedir. Cinsel tutumlar alt ölçeğinde erkek öğrencilerin ($x=27,05$), kız öğrencilerine ($x=31,27$) göre düşük puanlar aldıkları gözlenmektedir. Bu ölçekte yüksek puanlar tutucu ve kapalı cinsel tutumları, düşük puanlar ise açık cinsel tutumları göstermektedir. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha açık ve serbest cinsel tutumlara sahip oldukları, ilçelerdeki öğrencilerin cinsel konularda kendilerini sınırlanmış ve içe dönük olarak gördükleri söylenebilir. Bu durumun toplumumuzdaki erkek çocuk kız çocuk yaklaşımıyla da bir ilişkisi vardır. Özellikle kırsal kesim ailelerinden gelen bu çocuklar, daha keskin sosyal ve kültürel yapılarca denetlenmektedirler.

Baş etme gücü alt ölçeğinde ise kız öğrencilerin ($x:13,91$) erkek öğrencilere ($x:11,94$) göre daha yüksek puanlar aldıkları ve daha düşük benlik algısına sahip oldukları görülmektedir.

Gruplar arası farklar olmamasına rağmen öğrencilerin tüm alt ölçeklerden aldıkları ortalama puanlar incelendiğinde, öğrencilerin tüm alt ölçeklerden yüksek puanlar aldıkları ve dolayısıyla düşük benlik algılarına sahip oldukları görülmektedir.

Öğrencilerin algıladığı akademik başarı düzeyine göre benlik algısı puanları incelendiğinde anlamlı farklılıklar ($p=,067$) gözlenmemektedir. Kendilerini başarılı olarak gören öğrencilerle ($x=249,200$) orta düzeyde gören öğrenciler ($x=249,33$) düşük puanlar alırken, kendilerini başarısız olarak algılayan öğrenciler ($x=269,36$) yüksek

ortalama puanlar almışlardır. Bu da akademik başarı seviyesi ile düşük benlik saygısı arasında bir ilişkinin varlığını göstermektedir.

Öğrencilerin okulda algıladıkları arkadaşlık ilişkileri ile benlik algısı arasında anlamlı farklılık ($p=,050$) gözlenmektedir. Öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerinden memnunluk derecesi düşükçe ortalama puanları yükselmektedir. Arkadaşlık ilişkilerinden memnun olan öğrenciler ($n=41$) düşük ortalama puanlar alırlarken ($x=246,75$) memnun olmayan öğrenciler ($n=13$) yüksek ortalama puanlar ($x=287,69$) almaktadırlar. Olumlu arkadaşlık ilişkilerinin oluşması ve desteklenmesi ile benlik algısı arasında güçlü bir ilişki vardır.

Öğrencilerin kardeş sayısına göre benlik algıları arasında anlamlı farklar gözlenmezken, öğretmenleriyle iletişim düzeyleriyle benlik algıları arasında anlamlı farklılıklar ($p=,029$) gözlenmektedir. Öğretmenleriyle rahat iletişim kurabilen öğrenciler ($x=244,33$) düşük ortalama puanlar alırken, öğretmenleriyle iletişimde bulunamayan öğrenciler ($x=273,33$) yüksek ortalama puanlar almışlardır. Öğretmenleriyle konuşabilen ve onlarla iletişimden çekinmeyen öğrenciler olumlu benlik algısına sahipken, onlarla konuşamayan ve konuşmaktan çekinen öğrenciler olumsuz benlik algısına sahiptirler.

Öğrencilerin algıladığı öğretmen tutumlarıyla benlik algısı puanları arasında anlamlı farklılıklar ($p=,062$) gözlenmemektedir. İlgisiz ve sevecen öğretmen tutumları algılayan öğrenciler düşük puanlar alırken, baskıcı öğretmen tutumları algılayan öğrenciler yüksek puanlar almışlardır. İlgisiz öğretmen tutumlarına sahip öğrencilerin aldığı ortalama puan ile ($x=250,54$) sevecen öğretmen tutumları algılayan öğrencilerin aldığı ortalama puanların ($x=250,96$) birbirine çok yakın olması önemli ve şaşırtıcı bir bulgudur. Yatılı okul öğrencisinin ilgi kadar kendi haline bırakılmayı da olumlu bir yaklaşım olarak gördüğü söylenebilir. Otorite ve baskının ($x=272,05$) bu öğrencileri çok daha fazla etkilediği ve olumsuz benlik algılarına yol açtığı söylenebilir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara dayanarak şu öneriler ileri sürülebilir:

* Genel olarak bu okullarda okuyan öğrencilerin aldığı yüksek ortalama puanlar düşük benlik saygısına işaret etmektedir. Buna bağlı olarak YİBO'larda öğrencilerin gelişimlerini ve psikolojik durumlarını olumsuz olarak etkileyebilecek okul içi faktörler göz önünde bulundurulmalı, güçlü sosyal destek sağlayacak faaliyetlere ağırlık verilmeli, öğrencilerin çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli çalışmalar

yapılmalıdır. Özellikle alt yapı, fiziksel donanım ve personel eksikliği ile ilgili sorunlar çözülmeli, öğrenciye sunulan hizmetlerin kalitesi artırılmalıdır.

* Bu okullarda eğitim-öğretim farklı bir anlayışla yapılmalıdır. Gündüzlü okullardan farklı olarak öğrenciler büyük bir ailenin parçaları olarak algılanmalıdır. Zamanlarının büyük bir bölümünü okulda geçiren bu öğrencilere yönelik olarak rehberlik faaliyetleri artırılmalı, öğrencilere çeşitli beceriler kazandıracak faaliyetlere ağırlık verilerek okul yaşantısını daha ilgi çekici bir hale getirmek gerekmektedir. Bu amaçla öğretmen ve yöneticiler üzerlerine düşeni yaparken, bu zorlu görev şartlarında devlet tarafından da desteklenmeli, tatmin edici ücretler ödenerek motive edilmelidirler.

* Bu okullarda yeteri kadar psikolojik danışman görevlendirilmelidir. Psikolojik danışmanlığın önleyicilik ve iyileştiricilik işlevi göz önünde bulundurularak, özellikle zayıf benlik algısına sahip olan öğrencilerle gerek bireysel olarak gerekse grupla danışmanlık çalışmaları kapsamında faaliyetler düzenleyerek öğrencilerin daha olumlu bir benlik imajı geliştirmeleri sağlanmalıdır. Kişiliği örgütleyen bir yapı olan benliğin, çocukların gelecekte oluşacak kişilik yapıları üzerinde büyük etkisi vardır. Bu gerçekten hareketle olumlu bir benlik yapısının oluşması için, eğitimsiz ve gelir seviyesi düşük ailelerden gelen bu öğrencilerin tek şansı okulda oluşturulacak güvenli ve sıcak ortamlardır. Ayrıca, düşük benlik saygısına sahip öğrencilerin bu duyguları ile başa çıkabilmelerini kolaylaştıracak sosyal becerilerini ve etkili iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik destek programları uygulanabilir.

* YİBO' larda görev yapan öğretmen ve yöneticilerin eğitimi ve kalitesi çok önemli bir husustur. Bu okullarda okuyan öğrencilerin özelliğinden ve bu okullardaki eğitimin farklılığından dolayı özellikle buralarda görev yapan öğretmen ve yöneticiler birçok hizmet içi kurstan geçirilebilir. Çocuk psikolojisi, etkili iletişim becerileri sosyal çevreyle ilişkiler konularında eğitim almaları sağlanabilir. Ayrıca bu okullarda görev yapan personelin çocuk psikolojisi ve rehberlik alanlarında iyi bir bilgiye sahip olması, öğrencilerin sorunlarına eğilmede ve onları çözmeye çok büyük yararlar sağlayacaktır.

* Öğrencilerin daha olumlu benlik algıları geliştirmeleri için okulda öğretmenler ve diğer personelin de katılımıyla çeşitli sosyal, kültürel ve sportif etkinlikler düzenlenebilir. Bu etkinlikler esnasında rehberlik servisinin de işbirliğiyle zayıf uyum gösteren çocuklar teşvik edilebilir ve grup içinde çeşitli roller verilerek olumlu duygular geliştirmeleri sağlanabilir.

* YİBO'lardaki öğrencilerin aileleriyle daha sık görüşmeleri sağlanabilir. Bu okullarda iki haftada bir hafta sonu tatilleri verilmektedir. Bu süre her haftaya indirilebilir ya da isteğe bağlı olarak çeşitli listeler tutularak hafta sonunu evde geçirecek öğrenciler belirlenebilir. Özellikle birinci kademe öğrencilerinin iki hafta boyunca anne ve babasından uzak kalması yalnızlık hissine sebep olmakta ve içe dönük bir kişilik oluşmasına sebep olmaktadır.

* YİBO'lar genellikle yerleşim birimlerine uzak yerlerde kurulmaktadır. Bu uzaklık öğrencilerde bir çeşit kapatılmışlık ve tecrit hissi uyandırmaktadır. Bu gerçekten hareketle YİBO'lar yerleşim yerlerine yakın yerlerde kurulabilir ve öğrencilerin belli saatlerde dışarı çıkmaları sağlanabilir.

* Bu okullarda okuyan öğrenciler gelecekte okul hayatı yada iş konusunda karamsar düşüncelere sahiptirler. Öğretmen ve yöneticilerin, özellikle rehberlik servisinin bir üst öğrenime gitme ve çeşitli meslekleri tanıtmada sürekli tanıtıcı bilgilendirme çalışmaları yapmaları, ayrıca öğrenci velileriyle diyalog içerisinde olmaları gerekmektedir. YİBO öğrencilerinin çok azı bir üst öğrenime gitme şansını yakalamaktadır. Çoğu köyde ev işlerinde çalıştırılmaktadır. Özellikle kız öğrenciler çok az şansa sahiptirler. Bu noktada rehberlik servisine büyük görevler düşmektedir. Milli Eğitim Bakanlığının YİBO öğrencilerine tanıdığı bazı haklar vardır ancak bu yeterli değildir. Bakanlığın da çıkaracağı kanunlarla bu sorunla daha etkin mücadele sağlanabilir.

* İçerisinden geldikleri sosyal yapının bir özelliği olarak bu öğrenciler son derece içedönük bir yapıdadırlar. Özellikle öğretmenleriyle iletişimlerinde sorun yaşamaktadırlar. Öğretmenlerin yapıcı ve olumlu bir iletişim içerisinde olmaları, iletişimi kabullenmeleri önemli bir husustur. İletişimde reddetme ve özellikle umursamama davranışından önemle kaçınmaları gerekmektedir. Çok kolay kırılacak bu öğrencileri tekrar kazanmak çok zor olabilir. Son olarak bu okullarda okuyan öğrencilerin sosyal, psikolojik ve cinsel gelişimi dikkatle takip edilmeli olumlu tutumlar geliştirmeleri için gerekli bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır. Bu okullarda görev yapan öğretmen ve personel, çok özveri gerektiren bir iş yaptıklarını unutmamalıdır.

KAYNAKÇA:

Altınköprü, T.(2000). Çocukun Başarısı Nasıl Sağlanır. İstanbul: Hayat Yayınları.

Altınköprü, T.(2001). Genç Kız Psikolojisi ve Cinselliği. İstanbul: Hayat Yayınları.

Akkök, F. (1996). İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Ardalı, C., Erten, Y. (1999). Psikanalizden Dinamik Psikoterapilere. İstanbul: Alfa Yayınları.

Arık, H. (1993). Adölesans Çağında Benlik Kavramının Gelişimi ve Öğretmenleri İle Karşılıklı Algılamalarının Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Ankara: Hacettepe üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Bölümü

Arkonuç, S. (1998). Psikoloji: Zihin Süreçleri Bilimi. İstanbul: Alfa yayınları.

Atkinson, C.L, Atkinson, R.C. (1999). Psikolojiye Giriş (Çev: Y. ALOGAN). Ankara: Arkadaş Yayınları

Bacakoğlu, H. (1996). Görmeyen Ergenlerde Benlik Kavramının Gelişmesinde Aile Tutumunun Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Bölümü.

Bacanlı, H. (1997). Sosyal İlişkilerde Benlik, Kendini Ayarlamamanın Psikolojisi. İstanbul: M.E.B. Yayınları.

Baymur, F. (1985). Genel Psikoloji. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Bilgin. Ş. (2001). Ergenlerde Kaygı ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Blackburn, I. M. (1992). Depresyon ve Başaçıkma Yolları (Çev: N. H. ŞAHİN, R. N. RUGANCI). İstanbul: Remzi Kitabevi

Budak, S. (2000). Psikoloji Sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat.

Cıran, G. Y. (2000). Özsaygı ve Aile. Benlik Saygısı Yüksek Lisans Ders Ödevi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı.

Cüceloğlu, D. (2001). Yeniden İnsan İnsana. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Cüceloğlu, D. (1993). İnsan ve Davranışı. İstanbul. Remzi Kitabevi.

Cüceloğlu, D. (2002). İletişim Donanımları. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Duru, A. (1995). İlkokul 5. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları İle Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.

Erikson, E.H. (1984). İnsanın Sekiz Çağı (Çev: B. ÜSTÜN, V. ŞAR). Ankara: Birey ve Toplum Yayıncılık.

Ersanlı, K. (1996). Benliğin Gelişimi ve Görevleri. Samsun: Eser Ofset.

Ersanlı, K. (1988). Lise Öğrencilerinin Benlik Tasarımı Düzeylerini Etkileyen Faktörler. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı.

Erden, M., Akman, Y. (2001). Gelişim ve Öğrenme. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Geçtan, E. (1999). İnsan Olmak. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Geçtan, E. (1999). Varoluş ve Psikiyatri. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Geçtan, E. (1993). Psikodinamik Psikoloji ve Normaldışı Davranışlar. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Gökdoğan, A. (1996). Çalışan İle Çalışmayan Kadınların Benlik Saygılarının Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı.

Güleç, H. Ç. (1999). Özel Sınıflara ve Kaynaştırılmış Sınıflara Devam Eden İlkokul Düzeyindeki Eğitilebilir Zihinsel Engelli ve Engelli Olmayan Çocukların Benlik Kavramlarının Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara:

Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Gündüz, Y. (1974). Çocuğun Kişilik ve Başarı Ortamı. İzmir: Karınca Matbaacılık.

Gülseren, G. (1973). Çocukta Zihin Gelişimi, Piaget Kuramına Toplu Bir Bakış. Ankara: Baylan Matbaası.

Güngör, A. (1989). Lise Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerini Etkileyen Etmenler. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Güven, M. (2002). Sözel Bildirim Bölümü: Yatılı İlköğretim Bölge Okulu Öğrencilerinin Yalnızlık Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Ankara: VII. Ulusal Psikoloji Kongresi.

Güven, M. Kutlu, M. (2001). Yatılı İlköğretim Bölge Okulu Öğrencilerinin Öğretmenlerden Bekledikleri ve Gözledikleri Rehberlik Çalışmaları. Ankara: Eğitim Yönetimi Dergisi. Sayı: 27.

Güven, M. (1998). Yatılı Okul Yaşantısının Benlik Kavramı Düzeyine Etkisi. Konya: VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi.

Hatipoğlu, Z. T. (1996). Ergenlik Çağındaki Öğrencilerin Benlik Tasarım Düzeyleri İle Algılanan Anne Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümü.

Hıncal, G. Özbay, M. H. Şahin, N. Güngör, S. Kılıç, E. Ö. Göka, E. (1991). Ergenlikte Benlik İmajı: Çalışan ve Öğrenci Ergenler Arasında Karşılaştırmalı Bir Çalışma. Ankara: Türk Psikiyatri Dergisi. Sayı: 2.

Hogarty, G. Katz, M. (1971). "Norm of Adjustment of Social Behavior Archives of General Psychiatry". Dissertation Abstracts International: 472-780.

Horney, K. (1994). Psikanalizde Yeni Yollar (Çev: S. BUDAK). Ankara: Feryal Matbaası.

Horney, K. (1991). Nevrozlar ve İnsan Gelişimi (Çev: S. BUDAK). Ankara: Emel Matbaası.

Howe, M. J. A. (2001). Öğrenme Psikolojisi. İstanbul: Alfa Yayınları.

Jersild, A.T. (1978). Gençlik Psikolojisi (Çev: İ.N.ÖZGÜR). İstanbul: Kadioğlu Matbaası.

Kaner, S. (1995). Görme ve Ortopedik Engelli ve Engelli Olmayan Ergenlerin Benlik Saygılarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. Ankara: Özel Eğitim Dergisi. Sayı:1

Kepçeoğlu, M. (1986). Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Ankara: Toraman Matbaacılık.

Kılıççı, Y. (1989). Okulda Ruh Sağlığı. Ankara: Şafak Matbaacılık.

Komisyon, M. E. B. (1993). İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Köknel. Ö. (1984). Kişilik. İstanbul: Altın Kitaplar.

Köknel. Ö. (1992). İnsanı Anlamak. İstanbul: Altın Kitaplar.

Kulaksızoğlu, A. (2001). Ergenlik Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Malrieu, P. (1985) . Ergenlikte Toplumsallaşma (Çev: B. ONUR). Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık.

Mountrose P. (1997). 6 İle 18 Yaş Çocuklarıyla Sorunları Çözmede 5 Aşama (Çev. S. CAN). İstanbul: Kariyer Yayınları.

Origlia, D. Oluillon, H. (1985). Ergenlikte Kişilik. (Çev: B. ONUR). Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık.

Öner, U. (1982). Benlik Kavramı ile Mesleki Benlik Kavramı Arasındaki Farkın Akademik Başarı ile İlişkisi. Yayınlanmamış Doktora tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.

Örnek, S. V. (1979). Geleneksel Kültürümüzde Çocuk. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Özşahin, N. Aydoğdu, M. Çakıcı, D. Gülebağlan, C. (2001). Ergenlik Dönemindek Bireylerin Özsaygı Düzeylerini Etkileyen Bazı Değişkenlerin İncelenmesi. Benlik Saygısı Yüksek Lisans Ders Ödevi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı.

Piaget, J. (2000). Çocukta Zihinsel Gelişim (Çev: H. PORTAKAL). İstanbul: Cem Yayınevi.

Reddy, W. B. (1978). "Self-Concept, School Self-İmage, Satisfaction and Involvement in a Alternative High School". Psychology in the Schools: 66-71.

Rocheplave, S.A. (1980). Ergenlik Psikolojisi (Çev. B. ONUR). Ankara: Maya Matbaası.

Saygılı S. (2001). Strese Son. İstanbul: Türdav.

Şahin, N. (2001). Offer Benlik İmgesi Ölçeği. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Psikoloji Bölümü .

Tan, H. (1986). Psikolojik Yardım İlişkileri "Danışma ve Psikoterapi". İstanbul: M. E. B. Yayınları.

Volkan, V.D. (1997). Psikanaliz Yazıları. Ankara.

White, J. (1986). "Dimensions of Student Self- Concept to Level of Academic Achivent in Adolescents". Dissertation Abstracts International: 76.

Yalom, İ. (1999). Varoluşçu Psikoterapi (Çev: Z. İ. BABAYİĞİT). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Yavuzer, H. (1982). Çocuk ve Suç. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Yorulmaz, A. (2001). Özsaygı Ölçme Araçları. Benlik Saygısı Ders Ödevi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı.

Yörükoğlu, A. (1986). Gençlik Çağı. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.

Yörükoğlu, A. (1984). Değişen Toplumda Aile ve Çocuk. Ankara: Aydın Kitabevi.

Zeytinoğlu, S. (1987). Piaget: Zihin Gelişim Kuramı. Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık.

EKLER:

EK-1

OFFER BENLİK İMGESİ ÖLÇEĞİ

Değerli katılımcı, lütfen aşağıdaki her cümleyi dikkatlice okuduktan sonra her ifadenin yanındaki kutulardan, size uygun olan birisinin içine (x) işareti koyunuz. Lütfen sadece bir seçeneği işaretleyiniz. Göstermiş olduğunuz ilgiye teşekkür ederiz.

1- Bana çok uygun

4- Bana pek uygun değil

2- Bana uygun

5- Bana çoğunlukla uygun değil.

3- Bana biraz uygun

6- Bana hiç uygun değil

1	Başka bir insanla birlikteyken birinin benimle alay edeceğinden korkarım.	1	2	3	4	5	6
2	Anne ve babamın gelecekte benimle gurur duyacaklarını sanıyorum.	1	2	3	4	5	6
3	Sırf "zevk olsun" diye başkalarına zarar vermeye kalkmam.	1	2	3	4	5	6
4	Kolay tepem atar.	1	2	3	4	5	6
5	Annem ve babam hep başkasının (örn:kardeşim)tarafını tutarlar.	1	2	3	4	5	6
6	Karşı cinsten akranlarım beni sıkıcı bulur.	1	2	3	4	5	6
7	Kendimi genellikle gergin hissediyorum.	1	2	3	4	5	6
8	Genellikle pikniklerde yada arkadaş toplantılarında kendimi bir yabancı gibi hissedirim.	1	2	3	4	5	6
9	Ailem gelecekte benim yüzümden hayal kırıklığına uğrayacak.	1	2	3	4	5	6
10	Zaman zaman pek kontrol edemediğim gülme ve ağlama nöbetlerim oluyor.	1	2	3	4	5	6
11	Eğer kafama koyarsam öğrenemeyeceğim bir şey yoktur.	1	2	3	4	5	6
12	Genellikle babamın hiçbir işe yaramadığını düşünürüm.	1	2	3	4	5	6

13	Çoğu zaman kafam karmakarışıktır.	1	2	3	4	5	6
14	Kendimi tanıdığım insanların çoğundan daha aşağı hissediyorum.	1	2	3	4	5	6
15	Annemi ve babamı anlamak benim için mümkün değil.	1	2	3	4	5	6
16	Olaylar üzerinde düşünüp, onları sıraya koyup, bir anlam çıkarmakla uğraşmam.	1	2	3	4	5	6
17	Geçen yıl sağlığım beni çok endişelendirdi.	1	2	3	4	5	6
18	Açık açık şakalar bazen komik olur.	1	2	3	4	5	6
19	Kendi hatam olmayan şeylerden ötürü bile çoğunlukla kendimi suçlarım.	1	2	3	4	5	6
20	Cinsel organlarım normal büyüklüktedir.	1	2	3	4	5	6
21	Genellikle mutluyum.	1	2	3	4	5	6
22	Eleştirileri kırılmadan kabul ederim.	1	2	3	4	5	6
23	Bazen kendimden öyle utanırım ki, hemen bir köşeye saklanıp ağlamak isterim.	1	2	3	4	5	6
24	Gelecekte mesleğimden gurur duyacağımdan eminim.	1	2	3	4	5	6
25	Duygularım kolayca incinir.	1	2	3	4	5	6
26	Arkadaşımdan birinin başına bir iş geldiğinde ben de çok üzülürüm.	1	2	3	4	5	6
27	Kendimin de hatalı olduğunu bilsem bile suçu bir başkasının üzerine atarım.	1	2	3	4	5	6
28	Gelecekteki halimi gözümün önünde canlandırdığımda bu beni tatmin ediyor.	1	2	3	4	5	6
29	Çoğu zaman kendimi duygusal yönden boş hissediyorum.	1	2	3	4	5	6
30	Çalışmak yerine aylaklık etmeyi tercih ederim.	1	2	3	4	5	6
31	Her zaman doğru söylemek hiçte doğru değildir.	1	2	3	4	5	6
32	Rekabetçi bir toplum içerisinde yaşıyoruz ve bundan korkuyorum.	1	2	3	4	5	6
33	Annem ve babam genellikle iyi geçinirler.	1	2	3	4	5	6
34	Başka insanların benden pek hoşlanmadıklarını düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6
35	Yeni arkadaşlıklar kurmada çok zorluk çekerim.	1	2	3	4	5	6

36	Çok fazla huzursuzum.	1	2	3	4	5	6
37	Bazen beni kızdırsa da, annem ve babamın disiplinli olmasını doğru buluyorum.	1	2	3	4	5	6
38	Bir başka insanla birlikte çalışmaktan hiç hoşlanmam.	1	2	3	4	5	6
39	Bedenimin dış görünüşünden gurur duyuyorum.	1	2	3	4	5	6
40	Zaman zaman gelecekte ne tür bir iş yapacağım diye düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6
41	Baskı (stres) altındayken bile sakin kalmayı becerebiliyorum.	1	2	3	4	5	6
42	İleride bir aile kurduğumda, bu ailenin bazı açılarından benim aileme benzeyeceğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6
43	Yaşamaya devam etmektense ölmenin daha iyi olacağını sık sık düşünürüm.	1	2	3	4	5	6
44	Yeni arkadaşlıklar kurmak bana çok zor gelir.	1	2	3	4	5	6
45	Hayatımın kalan kısmında bir işte çalışmaktansa başkalarınca geçindirilmek isterim.	1	2	3	4	5	6
46	Ailemde kararlar verilirken benim de söz hakkım olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5	6
47	Yanlışlarımın düzeltilmesini dert etmem, çünkü bundan yeni bir şey öğrenebilirim.	1	2	3	4	5	6
48	Kendimi çok yalnız hissediyorum.	1	2	3	4	5	6
49	Kendim bir şeyler elde ediyorsam, davranışlarımın başkalarını nasıl etkileyeceği beni ilgilendirmez.	1	2	3	4	5	6
50	Yaşamayı seviyorum.	1	2	3	4	5	6
51	Ruh durumumda büyük bir iniş çıkış yoktur.	1	2	3	4	5	6
52	İyi yapılmış bir iş bana zevk verir.	1	2	3	4	5	6
53	Annem ve babam genellikle sabırlıdır.	1	2	3	4	5	6
54	Beğendiğim insanları taklit etmek zorundaymışım gibi geliyor.	1	2	3	4	5	6
55	Kendi çocuklukları mutsuz geçmişse, anne ve babalar sıklıkla çocukları anlamazlar.	1	2	3	4	5	6

56	Yaşıtlarımla beraber olmaksansa, yalnız olmayı tercih ederim.	1	2	3	4	5	6
57	Bir şeyi yapmaya karar verince, muhakkak yaparım.	1	2	3	4	5	6
58	Karşı cinsin beni çekici bulduklarını düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6
59	Başkalarından öğreneceğim çok şey olduğuna inanıyorum.	1	2	3	4	5	6
60	Seks filmlerine gitmem.	1	2	3	4	5	6
61	Sürekli olarak bir şeylerden ürküyorum.	1	2	3	4	5	6
62	Çok sıklıkla “hiç de olmak istediğim gibi biri değilim” diye düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6
63	Elimden geldiğinde arkadaşlarıma yardım etmeyi severim.	1	2	3	4	5	6
64	Yeni bir durumla karşılaşacağımı bilirse, o durum hakkında önceden mümkün olduğunca çok bilgi toplamaya çalışırım.	1	2	3	4	5	6
65	Genellikle evde kendimi bir fazlalık gibi hissediyorum.	1	2	3	4	5	6
66	Eğer başkaları benimle aynı fikirde olmaz, beni desteklemezse fena halde canım sıkılır.	1	2	3	4	5	6
67	Anne babamdan birini diğerinden daha fazla seviyorum.	1	2	3	4	5	6
68	Başka insanlarla birlikte olmak hoşuma gider.	1	2	3	4	5	6
69	Eğer bir konuda başarısız olursam, tekrar başarısız olmamak için neler yapabileceğimi anlamaya çalışırım.	1	2	3	4	5	6
70	Genellikle kendimi çirkin hisseder çekici olmadığını düşünürüm.	1	2	3	4	5	6
71	Cinsel konularda kendimi geri (cahil ve tecrübesiz) hissediyorum.	1	2	3	4	5	6
72	Hiç boş durmadığım halde işlerimi bir türlü bitiremiyorum.	1	2	3	4	5	6
73	Diğer insanlar bana baktıklarında, herhalde vücudumun pek iyi gelişmemiş olduğunu düşünüyorlar.	1	2	3	4	5	6
74	Annem ve babam benden utanıyorlar.	1	2	3	4	5	6
75	Gerçek olanla, hayal ürünü olanı birbirinden ayıra bileceğime inanıyorum.	1	2	3	4	5	6

76	Cinsel konuları düşünmek yada konuşmak beni ürkütür.	1	2	3	4	5	6
77	Kendimi güçlü ve sağlıklı hissediyorum.	1	2	3	4	5	6
78	Üzgün olduğum zaman bile iyi bir fikraya gülebilirim.	1	2	3	4	5	6
79	Genellikle vaktimin çoğunu evden uzakta geçirmeye çalışıyorum.	1	2	3	4	5	6
80	Hayatı, çözümü olmayan sonsuz sayıda problemler dizisi olarak görüyorum.	1	2	3	4	5	6
81	Kendi kararımı verecek yetenekte olduğumu düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6
82	Yıllardır anne babama kin besliyorum.	1	2	3	4	5	6
83	Gelecekte kendi sorumluluklarımı üstlenmeyi beceremeyeceğimden eminim.	1	2	3	4	5	6
84	Hiçbir yeteneğim olmadığını düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6
85	Başıma geleceğinden emin olduğum bir olayla nasıl başa çıkabileceğim konusunda önceden hazırlık yapmam.(başıma geldikten sonra düşünürüm).	1	2	3	4	5	6
86	Annem ve babam genellikle benden memnundurlar.	1	2	3	4	5	6
87	Yeni arkadaşlıklar kurmakta pek güçlük çekmem.	1	2	3	4	5	6
88	Zor meseleleri çözmekten zevk almam.	1	2	3	4	5	6
89	Okul ve ders çalışmak benim için önemli değil.	1	2	3	4	5	6
90	Cinsel yaşantıları zevk verici buluyorum.	1	2	3	4	5	6
91	Genellikle annemin hiçbir işe yaramadığını düşünürüm.	1	2	3	4	5	6
92	Karşı cinsten bir arkadaşımın olması benim için önemlidir.	1	2	3	4	5	6
93	Kalleşlik yapan kişilerle ahablığımın olmasını istemem.	1	2	3	4	5	6
94	İnsan kendi geleceği ile ilgili olarak biraz endişe duyarsa, geleceğini daha iyi bir konuma getirebilir.	1	2	3	4	5	6
95	Cinsel konular sık sık aklıma gelir.	1	2	3	4	5	6
96	Kendimi genellikle kontrol altında tutarım.	1	2	3	4	5	6

97	Katıldığım eğlence ve arkadaş toplantılarının çoğundan zevk alırım.	1	2	3	4	5	6
98	Sebebini anlayamadığım korkularım pek fazla yoktur.	1	2	3	4	5	6
99	Kendimi sıklıkla hüzünlü, kederli hissedirim.	1	2	3	4	5	6

EK-2

DEĞİŞKEN ÖLÇÜMÜ TESTİ

Okulun Adı: .

Öğrencinin Cinsiyeti:

Sevgili öğrenciler, bu ankette sizlerin bazı konular hakkındaki düşüncelerinizi ölçmeyi amaçladık. Aşağıda tablolar içerisinde bazı seçenekler vardır. Size uygun olan seçeneğin karşısındaki boşluğu işaretleyiniz. Lütfen her tablodan sadece bir seçeneği işaretleyiniz. Şimdiden göstermiş olduğunuz ilgiye teşekkür ediyoruz.

Öğrencilerin kendileriyle ilgili algıladıkları başarı düzeyleri

Başarılıyım	
Orta düzeydeyim	
Başarısızım	

Öğrencilerin okulda algıladıkları arkadaşlık ilişkileri

Çok memnunum	
Memnunum	
Kısmen memnunum	
Memnun değilim	
Hiç memnun değilim	

Öğrencilerin okulda sorunlarıyla ilgilenilme düzeyleri

Çok ilgileniliyor	
İlgileniliyor	
Kısmen ilgileniliyor	
İlgilenilmiyor	
Hiç ilgilenilmiyor	

Öğrencilerin velilerince ziyaret edilme sıklığı

Ayda en az bir kez gelir	
Üç ayda bir kez gelir	
Altı ayda bir kez gelir	
Yılda bir kez gelir	
Hiç gelmez	

Öğrencilerin kardeş sayısına göre dağılımı

Hiç kardeşi yok	
Bir-üç kardeş	
Dört-altı kardeş	
Yedi ve daha fazla	

Öğrencilerin öğretmenlerle iletişim olanakları

Öğretmenlerimle istediğim zaman konuşabilirim	
Öğretmenlerimle bazen konuşabilirim	
Öğretmenlerimle yeterince konuşamıyorum	
Öğretmenlerimle konuşmaktan çekinirim	
Öğretmenlerimle hiç konuşamam	

Öğrencilerin Algıladığı Öğretmen Tutumları

Öğretmenlerimiz Sevecen Davranırlar	
Öğretmenlerimiz Baskıcı-Otoriter davranırlar	
Öğretmenlerimiz İlgisiz Davranırlar	